

Hållbart skogsbruk och naturvård - ett skogsägarperspektiv

Alice Bocké

**Miljö och hållbart företagande
Sustainable Enterprising
Master's Thesis 2007:15**

STOCKHOLMS UNIVERSITET

Centrum för Tvärvetenskaplig Miljöforskning

Miljö och Hållbart Företagande, Magisterkurs 40 p

Hållbart skogsbruk och naturvård - ett skogsägarperspektiv

av

Alice Bocké

Handledare: Lars-Gunnar Bråvander

Stockholm universitet, Institutionen för naturgeografi och kvartärgeologi

Magisteruppsats (20 p), höstterminen 2007

Förord

I magisterkursen Miljö och Hållbart Företagande vid Centrum för Tvärvetenskaplig Miljöforskning, Stockholms universitet ingår ett praktiskt moment om 20 poäng som utgörs av en magisteruppsats. Denna uppsats är resultatet av detta praktiska moment.

Det finns flera personer jag vill tacka som har varit till stor hjälp för genomförandet av denna uppsats. Alla skogsägare som tackat ja till en intervju, personer på ansvariga myndigheter som Skogsstyrelsen och länsstyrelser. Börje Drakenberg för din kunskap om skötseln av skogen. Utan er hade denna uppsats inte blivit verklighet.

Dessutom vill jag särskilt tacka min handledare Lars-Gunnar Bråvander som varit en oerhört engagerad handledare och som alltid funnits till hands för frågor och stöd. Ingrid Stjernquist och Peter Schlyter för erat engagemang och uppmuntran under uppsatsens gång. Även ett stort tack till min familj för det stöd som ni givit mig under denna process. Slutligen vill jag tacka mina kurskamrater för att ni kommit med uppmuntran och åsikter som varit till stor hjälp för att genomföra denna uppsats.

Tack!

Stockholm i december 2007

Alice Bocké

Abstract

The Swedish government has set up 16 environmental goals for Sweden to achieve. One of them is “Living forests”, which is the foundation for the “National strategy for the formal protection of forests”. The “National strategy” puts the private forest owner at the centre of attention in order to achieve the environmental goal “Living forests”. Adaptive Management could help with the implementation of the “National strategy”. 9 qualitative interviews have been done in order to examine how the communication between private forest owners and responsible authorities works. The interviews give the private forest owners’ perspective, and what they want the communication to be like, when it comes to conservation biology. Communication, language, and how to deal with conservation biology have been the main issues brought up during the interviews. The private forest owners also demand more flexibility and a keener ear from responsible authorities. The private forest owners would like a better knowledge of what is happening when it comes to conservation biology on their land. The private forest owners and the responsible authorities do have similar goals for what they want to achieve with the forest, but they disagree on how to achieve that goal.

Keywords: Adaptive management, Private forestry, Forest management, Conservation biology

Sammanfattning

Miljömålet "Levande skogar" är ett av de 16 miljömål som Riksdag och Regering satt upp för Sverige. Skogsstyrelsen har fått i uppdrag att genomföra miljömålet. Detta miljömål har givit upphov till "Nationell strategi för formellt skydd av skog" som ansvariga myndigheter nu skall arbeta efter för att lyckas uppnå miljömålet. Den "Nationella strategin" sätter den privata skogsägaren i centrum och arbetar utifrån "adaptive management" för att kunna implementera den. Med anledning av detta har 9 kvalitativa intervjuer utförts för att undersöka hur kommunikationen mellan enskilda skogsägare och ansvariga myndigheter fungerar vid bildandet av formellt skydd. Intervjuerna har givit skogsägarnas syn på hur de vill att kommunikationen skall fungera och hur de vill att bildandet av det formella skyddet skall se ut. Kommunikationen, språket och skötseln av formellt skydd är det som varit de starkaste beröringspunkterna för skogsägarna under intervjuerna, men även hur skogen skall kunna skötas ur ett mer flexibelt synsätt, så som lagen faktiskt medger, men som idag inte får utrymme från ansvariga myndigheters håll.

Skogsägarna efterfrågar större lyhörighet för deras situation och mer flexibilitet i beslut samt att de får en större insikt i beslutsprocessen när det blir aktuellt med formellt skydd. Som det ser ut idag känner inte skogsägarna sig delaktiga i ansvariga myndigheters processer när det gäller deras egen mark. Skogsägarna och ansvariga myndigheter har i stort sett samma mål för skogen, men det är hur de skall nå dit som åsikterna går isär.

Innehållsförteckning

<u>1. INLEDNING.....</u>	<u>6</u>
1.1 BAKGRUND.....	6
1.2 PROBLEMFÖRMULERING	8
1.3 SYFTE	8
1.4 FRÅGESTÄLLNINGAR	9
1.5 AVGRÄNSNINGAR	9
<u>2. TEORI.....</u>	<u>10</u>
2.1 ADAPTIVE MANAGEMENT.....	10
2.2 KORT OM TIDIGARE FORSKNING	14
<u>3. MANAGEMENTMÅL</u>	<u>16</u>
3.1 MILJÖMÅLET "LEVANDE SKOGAR"	16
3.2 LÄNSVISA MILJÖMÅL	17
3.3 FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR DET SVENSKA SKOGSBRUKET OCH SKOGEN	18
3.4 HUR SKALL MÅLET "LEVANDE SKOGAR NÅS"?	19
3.5 KOMMUNIKATIONEN MARKÄGARE - MYNDIGHET	20
<u>4. METOD.....</u>	<u>22</u>
4.1 METODIKTEORI.....	22
4.2 VAL AV METOD OCH UTFÖRANDE	24
4.3 METODKRITIK	25
<u>5. RESULTAT</u>	<u>27</u>
5.1.1 KORT SAMMANFATTNING AV RESULTATEN	27
5.1.2 SAMMANSTÄLLNING AV KORTFRÅGORNA.	29
5.2 RESULTATDISKUSSION.....	30
<u>6. AVSLUTANDE DISKUSSION.....</u>	<u>40</u>
<u>7. SLUTSATSER.....</u>	<u>46</u>
7.1 FÖRSLAG TILL FRAMTIDA FORSKNING	48
<u>ORDLISTA</u>	<u>49</u>
<u>REFERENSER</u>	<u>50</u>
<u>BILAGOR.....</u>	<u>53</u>

1. Inledning

Fokuset för denna uppsats är miljömålet ”Levande skogar”, som Skogsstyrelsen fått i uppdrag av Riksdag och Regering att ansvara för. Miljömålet ”Levande skogar” är indelat i fyra delmål. Denna uppsats behandlar endast delmål 1 som är ”Långsiktigt skydd av skogsmark”. Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen har sammanställt en strategi som heter ”Nationell strategi för formellt skydd av skog”. Denna strategi sätter den privata markägaren i centrum för att uppnå detta mål. Av denna anledning fokuserades intresset till att undersöka hur kontakten mellan markägaren och ansvariga myndigheter fungerar. Därför har 9 kvalitativa intervjuer med privata skogsägare utförts.

I uppsatsen står det både markägare och skogsägare. Detta är för att vissa bevarandeformer inte enbart vänder sig till skogsägare utan även till markägare. Dvs. mark som både innehåller skog och så kallade ”öppenmarksmiljöer”. Ordet entreprenör hänvisar till de som förvaltar och/eller avverkar skog åt skogsägare.

De strategier som rekommenderas grundar sig på Adaptive management (AM) och kan användas som en viktig komponent när man letar efter nya former av bevarandeåtgärder (Lee, 1999). Valet är således att utifrån Adaptive management undersöka hur pass framgångsrikt metoden använts för denna strategi. Hur är kommunikationen mellan skogsägare och ansvariga myndigheter? Kan bättre kunskap och förståelse för AM skulle kunna underlätta för skogsägarna när det kommer till hur de vill sköta sin skog? Detta beror på att det finns lokala anpassningar (Ekelund och Hamilton, 2001) till skogsskötseln i Sverige och för att man ska utnyttja de erfarenheter som skogsägarna har. Utnyttjandet av lokal kompetens kan vara vital för att lyckas med bevarandearbetet (Ibid.). Enligt SVL finns det stora möjligheter för den enskilda skogsägaren att anpassa sitt skogsbruk och det borde finnas utrymme för överenskommelser/diskussioner med ansvariga myndigheter om sådana möjligheter.

1.1 Bakgrund

Av Sveriges totala landareal på drygt 40 miljoner ha skogsmark utgörs ca 65 % eller ca 23 miljoner ha av produktiv skogsmark, dvs skogsmark som kan producera minst 1m³sk/ ha och år under beståndets växttid (Skogsstyrelsen, 2005). Ytan är i sin tur uppdelad på olika ägarstrukturer som ser ut på följande sätt:

- 51 % enskilda privata ägare
- 24 % privata aktiebolag
- 18 % staten

- 6 % övriga privata ägare
- 1 % övriga allmänna ägare

Fördelningen ser ut så här efter att en ny ägarklassificering tillkommit 2004. Detta främst för att åstadkomma en harmonisering gentemot de begrepp och definitioner som används av FAO och andra internationella organisationer. I den nya ägarklassificeringen är det så att aktiebolag vars aktier i sin helhet förvaltas av regeringskansliet tillhör klassificeringen staten. I den ingår även statliga myndigheter, statliga fonder, stiftelser m.m. i vars uppdrag det ingår att förvalta statlig egendom. Övriga allmänna ägare består av kommuner och landsting samt av dessa helägda aktiebolag, stiftelser, fonder m.m. I övriga privata ägare ingår allmänningar, besparingsskogar och ecklesiastiska skogar (Svenska kyrkan) (Skogsstyrelsen, 2007). Storleken på de enskilda fastigheterna varierar mycket, allt från några få ha till flera hundra ha. Medelfastigheten är ca 45 ha. Totalt finns i Sverige 240 000 privata företag med skog, dessa står för ca 11,5 miljoner ha av den produktiva skogen. Eftersom en del fastigheter ägs av flera personer är antalet skogsägare ca 350 000 (Skogsstyrelsen, 2005).

Människan har i alla tider haft mångfaldig nytta av skogen. Redan i landskapslagarna från 1200- och 1300-talen fanns det bestämmelser som reglerade användningen av skog och skogsmark. Samhällets inflytande över skogen har således en lång tradition. Det övergripande skogspolitiska målet har varit detsamma – en ansvarsfull skogsproduktion. Medlen för att nå detta mål har däremot varierat i takt med makthavares och medborgares tilltro till lagar och ekonomiska styrmedel. Dessutom har kunskaperna om vad som är lämplig skogsproduktion och behovet av miljöhänsyn förändrats över tiden (Skogsstyrelsen, 1999).

Eftersom det svenska skogsbruket har genomgått många olika lagförändringar under åren har också de skogspolitiska åtgärderna skiftat med dessa. Pendeln har svängt fram och tillbaka hur skogen skall skötas. 1994 års lag gjorde att markägaren fick mycket mer ansvar och frihet att sköta sin skog. Man skulle kunna säga att man helt enkelt överlät ansvaret på markägaren. De tidigare lagarna har varit mer detaljstyrda och i vissa fall tvingande hur man skall sköta sin skog. Detta har inte alltid varit till gagn för skogen ur ett långsiktigt perspektiv, både produktionsmässigt och miljömässigt (Stjernquist, 1983; Törnqvist, 1995 och Ekelund och Hamilton, 2001). Långa perioder med svag ekonomi har lett till brukningsformer som kortsiktigt överutnyttjat skogen. Detta har medfört tillväxtförluster och inte sällan negativa konsekvenser för miljön. Det uppstår påfrestningar på skogen när nya metoder eller brukningssätt tas i bruk utan att vara beprövade. Att odla och sköta sin skog kräver, om man

ska lyckas, god kunskap om olika metoders tillförlitlighet. Men detta är inte tillräckligt eftersom förutsättningarna varierar inom mindre områden. Därför är lokal erfarenhet en oundgänglig tillgång. Den lokala normbildningen om vad som skall anses vara god skogsvård och god skogsskötsel sätter spärrar mot ett exploaterande skogsbruk (Ekelund och Hamilton, 2001).

1.2 Problemformulering

”Nationell strategi för formellt skydd av skog” vänder sig, förutom till Skogsstyrelsen, även till länsstyrelser, kommuner, markägarorganisationer, skogsbrukets aktörer, ideella organisationer samt andra berörda. Eftersom så stor del av Sveriges skogar ägs av privata ägare, spelar de privata ägarna en viktig roll för att målet med hållbart skogsbruk nås. Nu är då frågan hur fungerar kontakten mellan markägarna och ansvariga myndigheter? Hur kan skötseln av skogen anpassas efter lokal kännedom och erfarenhet och även skogsägarnas erfarenheter?

1.3 Syfte

Uppsatsens syfte är att undersöka hur kontakten mellan skogsägare och ansvariga myndigheter fungerar. Detta för att se hur och om den ”Nationella strategin” tillämpas på rätt sätt. Till hjälp för att se detta har vissa framgångsfaktorer ur AM valts för hur naturvård och produktionsmål skall kommuniceras med ägaren. De kvalitativa målen inriktas på naturvården och skogsvården, men också analys av de 6 framgångsfaktorer som finns. Se avsnitt 2.1. Huvudfrågeställningen lyder: Hur byggs en förtroendefull dialog upp mellan skogsägare och ansvariga myndigheter? Hur upplever skogsägaren sin roll att ta naturvårdshänsyn i sitt skogsbruk?

1.4 Frågeställningar

Det enskilda skogsbruket behandlas ur ett AM perspektiv och studien avser att besvara följande frågor:

- Fungerar kontakten mellan skogsägare, myndigheter och entreprenörer? Är den berikande och vägledande?
- Motsvarar enskilda skogsägares naturvärdesbedömningar myndigheternas bedömning?
- Kan miljömålet ”Levande skogar” uppnås med nuvarande arbetssätt? Kan AM vara en bra metod för att uppnå målet?

1.5 Avgränsningar

Uppsatsen har avgränsats till att studera hur kontakten fungerar mellan privata skogsägare och ansvariga myndigheter och entreprenörer. Fokuset ligger på den naturvård som skogsägaren utför. Kontakt har även tagits med några tjänstemän på ansvariga myndigheter samt några entreprenörer för att se hur de tycker att kontakten fungerar med varandra och med skogs/markägare. Eftersom intervjuerna av privata skogsägare har utförts inom Uppland är det även inom Uppland som kontakten har skett med entreprenörer och ansvariga myndigheter. I boken ”Nationell strategi för formellt skydd av skog”, som behandlar strategin för delmål 1 i ”Levande skogar”, har Skogsstyrelsen en strategi för hur kontakten med markägare skall ske. Avgränsningen gäller därför delmål 1 i ”Levande skogar”. Utifrån adaptive management (AM) analyseras resultaten för att se om AM skulle kunna vara ett tillvägagångssätt för att uppnå miljömålet.

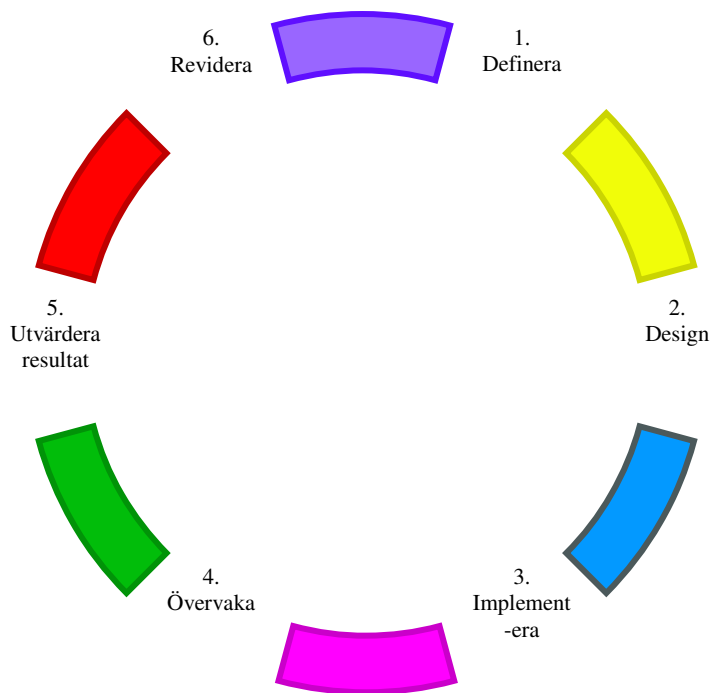
2. Teori

Detta avsnitt kommer att behandla AM och hur den skulle kunna användas i ett bevarandearbete, så som den "Nationella strategin" ser ut. Nedan beskrivs hur en kommunikation mellan skogsägare och ansvariga myndigheter skulle kunna se ut. Denna kommunikation definieras med särskilda framgångsfaktorer för att kunna se om implementeringen lyckats.

2.1 Adaptive management

Eftersom människans förståelse för naturen inte är perfekt bör interaktioner med naturen vara experimentella. AM tillämpar experimentering för att konstruera och implementera en miljöpolitik. Men att använda sig av adaptive management är inte gratis. Det kostar att få fram bra information och den politiska risk det innebär att identifiera problem eller misslyckanden är två hinder för att använda sig av denna teori. Tidigare erfarenheter med AM visar att flexibilitet och förhandlingar är av mycket stor vikt för att det skall bli en framgångsfaktor (Lee, 1993).

Adaptiv management är inte begränsat till enbart biologiska arbeten utan kan vara lika användbara i socioekonomiska och institutionella världar av ekosystemmanagement. Målet med AM är att lära sig hur kommunikationen mellan ansvariga myndigheter och enskilda personer kan fungera på ett tillfredsställande sätt, även om det tar lite längre tid och kostar lite mer. En adaptiv organisation är en som aktivt engagerar sig i miljöfrågor, söker information, (positiv eller negativ), belönar de som kommer med den och lär sig något av den informationen. Följer man den idén så kommer ett framgångsrikt arbetslag att upptäcka och anpassa sig till nya sätt, ändra mål och intressen och använda sig av nya processer för att uppnå sina mål. En icke adaptiv grupp kommer att göra samma sak om och om igen, kanske blir den bättre och bättre på att göra fel saker. För att lära sig behöver vi acceptera ny kunskap på vägen, inte ignorera den (Meffe et al. 2002).

Figur 1. Adaptive management cykeln. 1) Definiera problemet: management mål, indikatorer för framgång, val av möjligheter, förutsättningar, osäkerhetsfaktorer, alternativa hypoteser. 2) Design/Konstruktion för att testa hypotesen, förutspå resultatet med den kunskap som finns. 3) Implementera testet av hypotesen. 4) Övervaka implementeringen (är det några avvikelser från konstruktionen?) och effektiviteten (har man uppnått förutsättningarna?). 5) Utvärdera resultaten: vad har varit effektivt i att uppnå målen och vilken hypotes kan man acceptera/avvisa? 6) Revidera osäkerheten och hypoteserna och gör det igen; dela med sig av vad man har lärt sig. (Anpassad från Murray och Marmorek, 2004)

Shindler och Aldred Cheek (1999) har i sin artikel framfört 6 steg som kan leda till en bättre implementering av adaptive management och som kan hjälpa till att överbrygga de barriärer som uppstår mellan privatperson och myndighet.

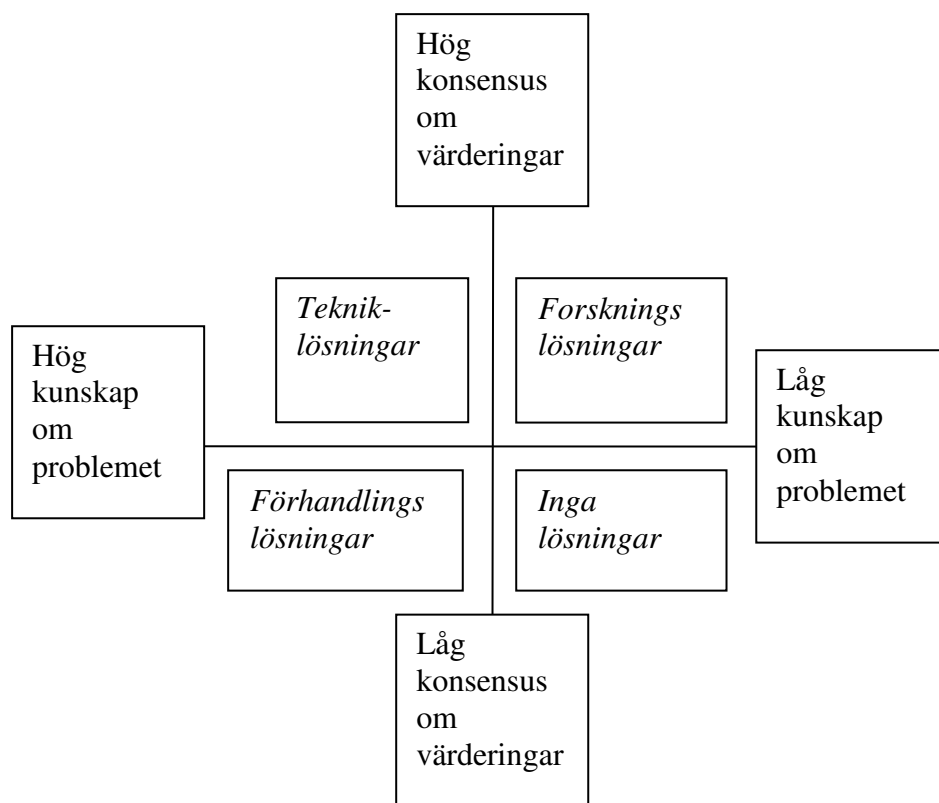
1. Öppna och inkluderande processer.
2. Skickligt ledarskap och interaktiva forum bidrar till relationer med deltagare på lång sikt.
3. Innovation och flexibilitet förbättrar kvaliteten av beslut.
4. Tidigt och kontinuerligt engagemang förbättrar allmänhetens förståelse för frågor och ger förståelse för deltagarnas perspektiv.
5. Satsningar som ger ett konkret resultat demonstrerar ansvarstagande och ägandeskap för de inblandade.
6. Att involvera medborgares idéer och erfarenheter i beslut ger trovärdighet åt naturvårdsansvariga myndigheter.

En grundläggande del i ansvariga myndigheters hantering av bevarandeåtgärder är att de behöver tänka på de specifika faktorerna i varje enskilt fall, men även hur berörda personer reagerar på ett förslag till en sådan åtgärd (Shindler och Aldred Cheek, 1999).

Eftersom planering centraliserar kunskapen är det naturligt att anta att planeringen fungerar bäst i centraliserade, disciplinerade miljöer där man kommer överens om vilka mål som skall nås. Men en adaptiv undersökning decentraliserar makten. Spänningen som uppstår mellan planering och implementering måste hanteras i strävan efter hållbar utveckling eftersom implementeringen ger signaler om vad som inte fungerar och vad som behöver modifieras i en centralt utvecklad plan. Detta är en tendens som tydligt kommer fram i AM (Lee, 1993). Spänningen mellan centraliserad kunskap och kontroll och decentraliserad erfarenhet är en ständigt återkommande fråga. Centrala planerare och myndigheter har ett vidvinkelperspektiv, men ett abstrakt perspektiv. Eftersom de måste hantera olika och komplexa situationer är det lätt att frestas till att göra dessa enklare än vad de är. För chefer i centrum är det viktigt att de kan hantera strömmen av information som kommer. Uppgiften är att fokusera på den mottagna informationen så att den producerar hållbara lösningar till verkliga problem (Ibid.).

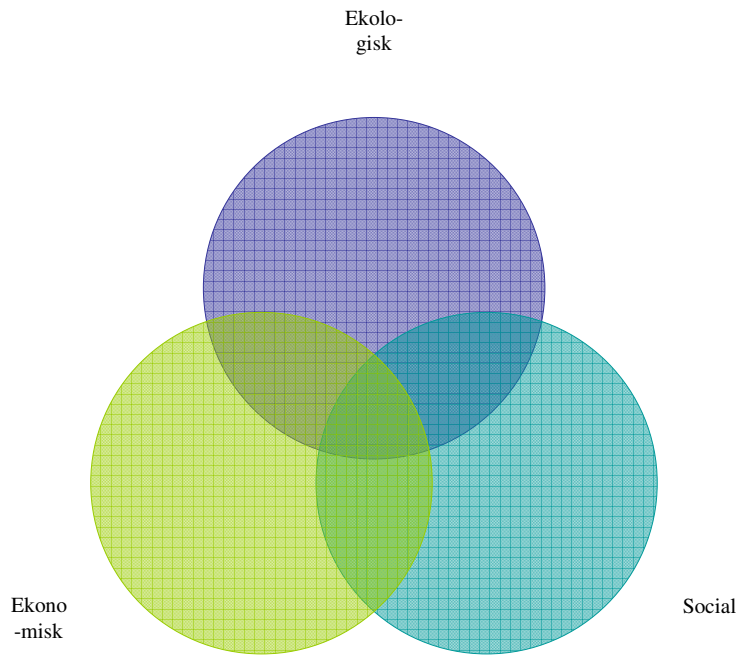
Miljömålen

Ett första steg till medling är att komma överens om ett önskat resultat, så att frågor eller problem som dyker upp kan hanteras gemensamt av alla parter. En medlingsstrategi kallas ofta för konsensus. Det används vanligen för att hantera gemensam planering där parter försöker bedriva konsensus på mål så att en plan, som alla kan ställa upp på, bildas (Lee, 1993). Figur 2 visar hur problem kan lösas med konsensus. Om miljömålen skall anses som ett verkkningsfullt styrmedel i ett demokratiskt system av planering och beslutsfattande, ställs ett antal krav, som kan sammanfattas under termen "legitimitet" (Emmelin och Lerman, 2004).

Figur 2 visar att om konsensus råder blir planering i mångt och mycket en fråga om kunskap. Detta kallas för en rationalistisk förvaltning och visar på att det är viktigt att sträva mot konsensus när konflikter uppstår. Om det finns tillräckligt med kunskap är genomförandet en fråga om teknik. Om kunskapen är otillräcklig behöver det forskas fram mer fakta. (Anpassad från Emmelin, 2000)

Implementeringen visar att tre krav för genomförande måste uppfyllas. Genomföraren skall *förstå besluten, kunna och vilja genomföra* dem. För miljöproblemen är problemet med konsensus, där kunskaperna är osäkra och ifrågasatta, av stor betydelse. Delmålen måste framstå som både relevanta och överensstämmande operationaliseringar, men att de tillsammans bildar en heltäckande bild av ett miljömål och dess tillämpningsområde. Konsekvenserna av målen och delmålen måste förstås, förutsägas och accepteras. De två första är en aspekt på rättsäkerhet: den drabbade måste förstå varför. Om miljömålen skall fånga den ekologiska komponenten av hållbar utveckling måste den förutom legitimitet visa ”ekologisk rationalitet”. Det ligger en outtalad förutsättning att mål för ekologisk hållbar utveckling kan slås fast fristående från ekonomisk och social hållbarhet. Dessa tre komponenter måste dock vara likvärdiga för att målen skall nås. Man kan inte tro att de skall kunna förenas harmoniskt bara för saken skull. Det finns ett grundläggande antagande att dessa tre kan mötas i en skärningspunkt. Problemet är att delmål och indikatorer för ekologisk hållbarhet tas fram separat (Emmelin och Lerman, 2004).

Figur 3. Figuren visar en föreställning om att de tre komponenterna i hållbar utveckling kan förenas. Skärningspunkten kallas *a priori* existera. (Anpassad från Emmelin och Lerman, 2004)

2.2 Kort om tidigare forskning

Olsson och Folke (2000) har tittat på hur AM har fungerat vid sjön Racken, på lokal nivå, när det gäller att minska försurningen i sjön och rädda den kräftpopulation som finns i sjön. Där har man lyckats med implementeringen av myndigheternas mål och även utnyttjat den lokala erfarenheten för att genomföra projektet.

Forskningsprogrammet Heureka vid institutionen för Skogens Produkter och Marknader, SLU (Forskningsprogram Heureka, 2003) är ett projekt där man bl.a. undersöker skogsägares beteende när det gäller skogsvård och avverkning. ”Inom det projektet har det tagits fram modeller för prognoser av skogsägarnas beteende vid exempelvis avverkningar, som skall ersätta det så kallade Huginsystemet för beräkningsprocesser. Heureka kan användas vid prognoser för virkesutfall och uttag av virke samt att i dessa prognosmodeller ingår skogsägarens beslut. Detta fanns även i Hugin, men nu har det tagits fram nya variabler som skall ge en bättre prognos. Meningen med Heureka är att vem som helst skall kunna använda

sig av denna modell. Studien pågår och har inte publicerats än” (Muntlig referens: Lennart Eriksson). En annan studie som gjorts ur privat skogsägarens perspektiv är ”Privatägd skog: värden, visioner och forskningsbehov” som genom en enkätundersökning tittat på vilka värden och visioner som egentligen råder i den privata skogen och hur alla värderingar, visioner och preferenser bör tas hänsyn till, för att uppnå bästa möjliga skötsel och utnyttjande av landets skogar samt forskningen om denna. De data som framkommit är statistiskt säkerhetsställda (Boman et al, 2003). Det har även gjorts ett examensarbete när det gäller skogsägarnas kontakter och informationsvägar med skogliga organisationer och tjänstemän (Gabrielsson, 2003). Detta examensarbete har undersökt hur skogsägare väljer att skaffa sig information. Man skulle kunna sammanfatta det som att de yngre ägarna gärna söker sin information via Internet medan de äldre ägarna föredrar en personlig kontakt. I ”Motiv till uppfattningar om naturvårdshänsyn i privatskogsbruk i Bockara ÖSI-område, östra Småland”, har man genom en fallstudie försökt belysa problem och möjligheter som naturvårdshänsyn medför för skogsbruket i de sydöstliga ekosystemen i landet. I intervjuer med skogsägare har man frågat vad de tycker att naturvårdshänsyn är. Resultatet visar att naturvård oftast är något som har gått i arv och att skogen sköts på det sätt som man fått lära sig av sina föräldrar. En stor andel av de intervjuade var mycket måna om sin skog och att den skulle finnas för kommande generationer och också ge avkastning till dem (Axelsson-Lindgren och Delshammar, 2003).

Riksrevisionsverket (RRV 1999:31) gjorde en undersökning om hur Skogsvårdsorganisationens arbete för att jämställa miljömålet med produktionsmålet fungerar och har i sin rapport även tittat på hur organisationen fungerar och vilka brister som finns och vilka förbättringar som skulle kunna ske i och med den nya skogsvårdslagen. Resultatet av den undersökningen var bl.a. att det kan råda stora skillnader mellan olika distrikt i hur lagar och regler tillämpas. Detta verkar bero på personen som hanterar dessa ärenden.

3. Managementmål

I nedanstående avsnitt kommer den "Nationella strategin" att beskrivas, hur den ser ut och vad den skall uppnå. Utifrån avsnitten under punkt 3 kommer senare resultaten att diskuteras. Detta för att kunna diskutera kring den problematik som råder och hur AM skulle kunna vara ett verktyg för ansvariga myndigheter att jobba med.

3.1 Miljömålet "Levande skogar"

16 olika miljömål har formulerats av Riksdag och Regering. För att uppnå det övergripande målet med en hållbar samhällsutveckling (www, miljömål, 2007). Ett av dessa är "Levande skogar", som berör skogsbruket.

För detta har följande mål satts upp:

"Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden skall värnas."

Inriktningen är att miljömålet skall nås inom en generation (Skogsstyrelsen, 2005).

De fyra delmål som har identifierats är:

1. Långsiktigt skydd av skogsmark.
2. Förstärkt biologisk mångfald.
3. Skydd för kulturmiljövärden.
4. Åtgärdsprogram för hotade arter.

Skogsbruket har fått ett stort ansvar för att de av Riksdagen beslutade miljömålen uppfylls.

Det betyder att man som brukare måste känna till vilka krav som växter och djur har på miljön. Man skall också känna igen och kunna vårda de naturtyper som är särskilt viktiga att bevara, samt fortlöpande ta hänsyn till miljön i den vardagliga skogsskötseln. Det är också viktigt att ta hänsyn till kulturmiljön, och de mer estetiska och sociala värden som skogen har (Skogsstyrelsen, 2006 och Skogsstyrelsen, 2005).

I och med lagen som kom 1994 utpekades två jämställda mål, ett produktions- och ett miljömål. Markägaren får större frihet men också större ansvar (Skogsstyrelsen, 1999). Målen beskrivs enligt följande (Skogsstyrelsen, 2006).

Miljömål

”Skogsmarkens naturgivna produktionsförmåga skall bevaras. En biologisk mångfald och genetisk variation i skogen skall säkras. Skogen skall brukas på ett sådant sätt att växt- och djurarter som naturligt hör hemma i skogen ges förutsättningar att fortleva under naturliga betingelser och livskraftiga bestånd. Hotade arter och naturtyper skall skyddas. Skogens kulturmiljövärden samt dess estetiska och sociala värden skall värnas”.

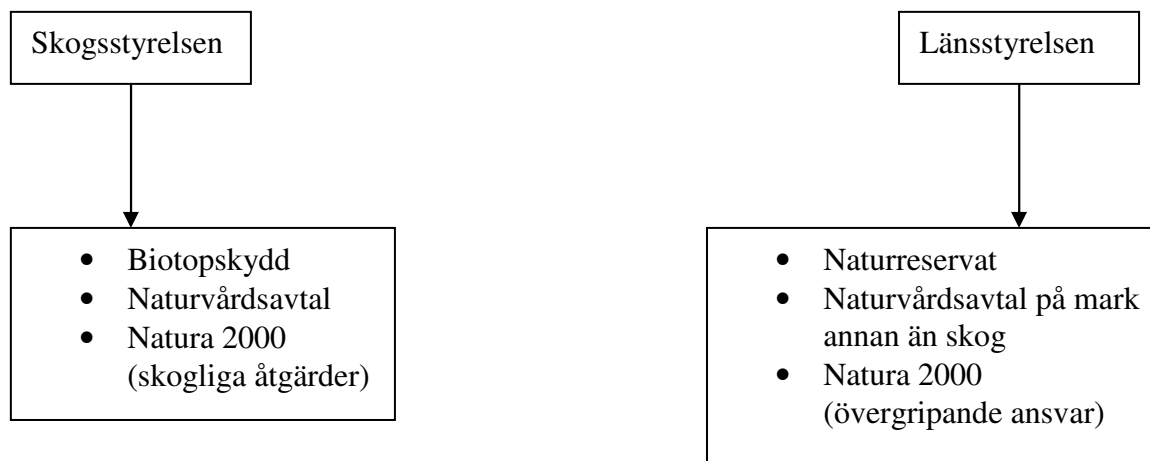
Produktionsmål

”Skogen och skogsmarken skall utnyttjas effektivt och ansvarsfullt så att den ger en uthålligt god avkastning. Skogsproduktionens inriktning skall ge handlingsfrihet i fråga om användningen av vad skogen producerar”.

Dessa mål skall nås genom skogsägarnas egna insatser och genom samverkan mellan olika skogspolitiska medel. Skogsvårdslagstiftningen skall som hittills ange ramarna och de grundläggande kraven för hur skogsbruket skall bedrivas. Normalt är åtgärder utöver föreskrifternas krav både företagsekonomiskt och samhällsekonomiskt motiverade (Skogsstyrelsen, 2006).

3.2 Länsvisa miljömål

Alla Sveriges länsstyrelser har sina egna mål när det gäller arealer på skog och mark som skall skyddas. Totalt sett skall ytterligare 900 000 ha skyddsvärd skogsmark i Sverige undantas från produktion till år 2010 enligt delmål 1. Målet utgår från situationen 1998. Av 900 000 ha ska 400 000 ha utgöras av naturreservat, biotopskydd och naturvårdsavtal medan skogsägarna förväntas avsätta ytterligare 500 000 ha som frivilliga avsättningar. Den ”Nationella strategin” avser arbetet med att uppnå 400 000 ha formellt skydd enligt delmål 1 i ”Levande skogar” (Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen, 2005).

Figur 4. Figuren visar vem det är som har ansvar för olika former av formellt skydd hos Skogsstyrelse och länsstyrelse. Att Natura 2000 finns med bland dessa är för att det har varit en skyddsform som funnits bland de intervjuade.

Skogsstyrelsen och länsstyrelsen har olika ansvarsområden när det gäller formellt skydd. Figuren ovan visar vem som ansvarar för vilket område. Men det är skogsstyrelsen som initierar det formella skydd som krävs för ett område. Sen kan det vara så att länsstyrelsen får ta över om det blir fråga om bildande av naturreservat. Det är en viss osäkerhet i effektiviteten av kommunikationen, se figur 5. För de formella skyddets olika bevarandeformer se bilaga 1.

3.3 Förutsättningar för det Svenska skogsbruket och skogen

Den svenska modellen för skogsbruk – där produktion och naturvård kombineras – bygger på insatser i olika skalor där produktion med generell naturhänsyn, anpassad skötsel och naturskydd samverkar. Markägarna svarar för generell naturhänsyn, hänsynsområden och anpassad skötsel. Samhället svarar för naturskydd i form av naturreservat och biotopskydd samt rådgivning för att både nå bra produktion och miljöhänsyn (Skogsstyrelsen, 1999). Större delen av arealen produktiv skogsmark används för produktion med generell hänsyn. Den generella naturhänsynen i form av enstaka sparade träd, trädgrupper och hänsynsytor gynnar många av skogens växter och djur, men är ibland inte tillräckligt för att ensam bevara den biologiska mångfalden (Ibid.).

En ägares mark delas vanligtvis in i två delar, produktiv skog och impediment. Den produktiva delen är den del av skogen som man brukar (Skogsstyrelsen, 1999). De frivilliga avsättningar som man vill att markägaren skall göra är på den produktiva delen av skogen

(Skogsstyrelsen, 2007). Produktionsförmågan, boniteten, anger markens virkesproducerande förmåga (Skogsstyrelsen, 1999).

Enligt SVL får impediment som är större än 0,1 ha inte omfattas av skogsbruksåtgärder. Enstaka träd får dock avverkas om inte naturmiljön avsevärt förändras. Många typer av impediment har i sig liten betydelse för den biologiska mångfalden. Produktionen på impedimenten är låg och därmed också förutsättningarna för en stor artrikedom sämre. I kombination med hänsynsområden, kantzoner och andra hänsynsområden kan dock impedimenten vara ett värdefullt inslag. Impedimenten kan också underlätta spridning av arter och hysa vissa rödlistade arter (Skogsstyrelsen, 1999).

Så kallade Gröna skogsbruksplaner är sedan flera år den helt dominerande formen av skogsbruksplan och utförs av flera aktörer. Många skogsägare har idag en Grön skogsbruksplan, men det är inte obligatoriskt. Den Gröna skogsbruksplanen ger skogsägare ett beslutsunderlag på fastighetsnivå som behövs för såväl planering av skogsbruket som naturhänsynen. Planen kan för skogsägaren även vara ett underlag för miljöcertifiering av fastighetens skogsbruk. En Grön skogsbruksplan har ett systematiskt sätt att beskriva och klassificera fastighetens skogsmark med utgångspunkt både från dess biologiska kvaliteter och från skogens produktionsförutsättningar (Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen, 2005). Vanligen används fyra olika målklasser (Skogsstyrelsen, 1999). PG, PF, NS och NO.

PG = produktionsmål med generell miljöhänsyn

PF = produktionsmål med förstärkt miljöhänsyn

NS = naturvårdsmål med skötsel

NO = naturvårdsmål med orördhet

3.4 Hur skall målet ”Levande skogar” nås?

Strävan mot ett hållbart samhälle är en grundförutsättning i statens politik. Den ekologiska dimensionen i hållbar utveckling tydliggörs i de av Riksdagen beslutade Svenska miljökvalitetsmålen. Syftet med den nationella strategin är att:

- Tydliggöra de olika bevarandeinstrumentens roller och samverkan i arbetet med bevarande av biologiskt värdefulla skogar.
- Tydliggöra myndigheternas förhållningssätt till frivilliga avsättningar inom ramen för levande skogar.
- Precisera genomförandeprocessen för delmål 1, Långsiktigt skydd av skogsmark.

- Ange prioriteringen och mål för skydd av olika skogstyper.
- Uppmärksamma möjligheten till samverkan mellan ekologiska och andra värden såsom kulturmiljövärden, rekreation och rennäring.
- Rationalisera det praktiska samarbetet mellan ansvariga myndigheter.
- Ge underlag för enhetligt uppbyggda, gemensamma länsvisa strategier för Skogsstyrelsen och länsstyrelserna.
- Underlätta resultatredovisning, uppföljning och utvärdering (Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen, 2005).

Den ”Nationella strategin” utgör grunden för länsvisa strategier som länsstyrelserna och Skogsstyrelsen utarbetar för det fortsatta arbetet med formellt skydd inom delmål 1 i ”Levande skogar”. Arbetet med länsstrategierna sker gemensamt efter samråd med Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen. En bred och öppen förankringsprocess är nödvändig för att få en framgångsrik länsstrategi som bas för det operativa genomförandet av delmål 1. Förståelse och förankring av strategins innehåll är viktiga faktorer för deras trovärdighet, kvalitet och långsiktiga fortlevnad. En väl sammansatt referensgrupp i det inledande förankringsarbetet är en viktig utgångspunkt (Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen, 2005). För att få kostnadseffektiva bevarandeåtgärder ska arbetet koordineras med övrigt bevarandearbete i länet. Både kortsiktiga och långsiktiga mål bör formuleras. Det kortsiktiga målet bör beskriva vad som ska uppnås inom delmål 1, ”Levande skogar”. Det långsiktiga målet bör vara att mängden livsdugligt habitat ligger över de kritiska tröskelvärdena för det mest känsliga arternas långsiktiga överlevnad i trakten (Ibid.).

3.5 Kommunikationen markägare - myndighet

När formellt skydd blir aktuellt är det viktigt att kontakt med markägaren tas så tidigt som möjligt (Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen, 2005). Bildande av naturreservat och beslut om biotopskyddsområde innebär en uppenbar konflikt mellan enskilda och allmänna intressen. För den enskilde markägaren kan formellt skydd upplevas som ett stort ingrepp i friheten att bestämma över sin egendom. Det är viktigt att de personer som representerar beslutsmyndigheten sätter sig in i markägarens situation och har förståelse för denna. De första kontakterna är vanligtvis en dialog om förslag på ett tidigt stadium. Den inledande kontakten med markägaren bör vara ett tidigt personligt möte för ett samtal om hur värdefull natur på fastigheten skall bevaras och skötas. Det fortsatta arbetet ska vara inriktat på att finna

lösningar som innebär att skyddssyftet kan uppnås utan inskränkningar som är mer genomgripande än vad som är nödvändigt. Om de fortsatta kontakterna leder till att formellt skydd blir aktuellt, ska förslaget förankras. Med förankring avses att markägaren har full information i ärendet samt förstår syfte och avsikt med förslaget. Markägaren behöver nödvändigtvis inte samtycka till förslaget som helhet (Ibid.).

Det finns en strävan att göra den statliga förvaltningen mer medborgarorienterad.

Förutsättningarna är att leva upp till höga krav på demokrati, rättssäkerhet och effektivitet.

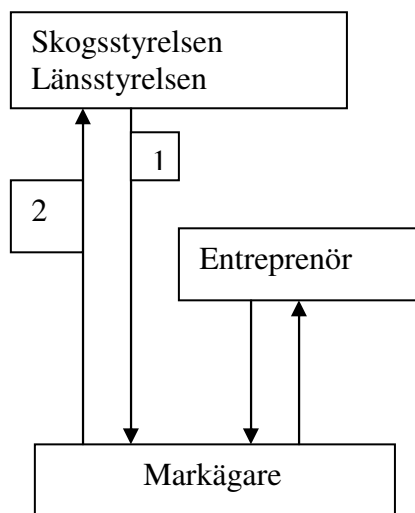
Nedan följer några exempel på framgångsfaktorer vid kontakter mellan markägare och ansvariga myndigheter:

- a. Sträva efter en god dialog baserad på ömsesidig tillit, öppenhet och respekt.
- b. Markägaren måste få god information om processens olika steg och om sina möjligheter att ha inflytande och kunna påverka.
- c. Informationsmöten i kombination med individuella diskussioner är viktigt. Det finns ett stort behov av att diskutera formellt skydd markägare emellan och tillsammans med myndigheterna. Informationen skall vara allsidig och beskriva olika handlingsmöjligheter kring de tre skyddsinstrumenten (naturreservat, biotopskydd och naturvårdsavtal) och deras konsekvenser. Informationen ska ges så tidigt som möjligt för att en meningsfull dialog ska kunna hållas. Det är viktigt att bygga upp en motivation och förståelse hos markägarna kring ett områdes naturvärden.
- d. Respektera markägarens frivilliga avsättningar som en viktig pusselbit i bevarandearbetet (Ibid.).

En god dialog mellan myndigheter och markägare är av extra stor betydelse för fastigheter med stor andel eller areal värdekärna.

Myndigheterna bör erbjuda följande arbetssätt för markägare, såväl mindre markägare som stora skogsbolag, med många eller stora värdekärnor:

1. Inledningsvis inventeras och beskrivs fastighetens värdekärnor, utvecklingsmark och skydds-zoner. Det är viktigt att ha en så fullständig bild som möjligt av naturvärdena innan diskussionen börjar.
2. I nästa steg förs en öppen diskussion mellan markägare och myndigheter om vilka områden som bör och kan skyddas formellt, genom naturvårdsavtal eller avsättas frivilligt och vilka tidsramar som ska gälla. Markägare och myndigheter kommer överens om hur värdekärnor, skydds-zoner och i vissa fall även utvecklingsbar mark bevaras (Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen, 2005).

Figur 5. Figuren visar en tolkning av hur kontakten mellan Skogsstyrelse och markägare ser ut, men även om det finns en entreprenör med. 1 visar att Skogsstyrelsen skall initiera samtal vid formellt skydd. 2 visar att markägaren sen skall ha fortsatt kontakt med Skogsstyrelsen. Pilarna som går mellan entreprenör och markägare visar att där emellan skall en kommunikation ske och att markägaren har allt ansvar i att kommunikationen fungerar. Det borde även vara pilar mellan entreprenör och Skogsstyrelse, men så är inte fallet eftersom kommunikationen mellan entreprenör inte fungerar tillfredsställande då entreprenören skall ta kontakt med Skogsstyrelsen om de finner ett skyddsvärt område på förvaltd mark (egen figur efter information från intervjuer med Skogsstyrelsen).

4. Metod

Detta avsnitt behandlar den metodik som valts för denna uppsats. För att undersöka hur AM kan vara en tillämpbar teori för att uppnå delmål 1 har kvalitativa intervjuer valts som metod. Avsnittet innehåller metodikteori, val av metod och utförande samt metodkritik.

4.1 Metodikteori

”Syftet med den kvalitativa forskningsintervjun är att förstå ämnen från livsvärlden ur den intervjuades eget perspektiv” (Kvale, sid. 32, 1997). Intervjuerna genomförs enligt en intervjuguide med frågor. Intervjun skrivs ut, och den skrivna texten utgör tillsammans med bandinspelningen materialet för den följande tolkningen av intervjuerna (Ibid.).

När kvalitativa intervjuer skall utföras behöver intervjuaren tänka igenom vad det innebär att göra dessa intervjuer. Frågorna kring själva intervjun har varit:

- Vilka är fördelarna med undersökningen?

Min förhoppning med denna uppsats är att tydliggöra de eventuella problem som skogsägarna upplever i sitt ägande av skog och hur de skulle vilja att det var. Även hur de upplever kontakten med myndigheter så att det skall kunna ske en förbättring i samarbetet mellan skogsägare och ansvariga myndigheter. Mitt önskemål är att få fram problematiken med att vara skogsägare ur en skogsägars perspektiv. Detta hoppas jag kunna utvärdera med hjälp av AM:s olika steg (se de 6 stegen för bättre implementering under avsnitt 2.1)

- Hur skall man erhålla informerat samtycke från de deltagande intervjupersonerna?

Samtycket har skett genom en förfrågan att intervjua personen om hur det är att vara skogsägare i Sverige idag. När de tackat ja har ett datum för intervju bestämts.

- Hur kan de intervjuades identitet skyddas?

Det har varit mycket viktigt att intervjuobjekten har känt en trygghet i att det som sägs under intervjun förblir anonymt. Detta för att intervjuobjektet skall kunna beskriva eventuell problematik i sin ägandeform av skog. Därför har det påpekats både vid första kontakt och vid intervjutillfälle att intervjun är anonym på så sätt att det som sägs inte offentliggörs, men att eventuella referenser till samtal kan ske. Dessa sker i sådana fall i tredje person för att det inte skall gå att utröna om personen ifråga är en han eller hon eller var den bor. Detsamma gäller för entreprenörer och myndighetspersoner, för att de skall känna en trygghet i att kunna säga hur de upplever sin arbetssituation.

- Vilka konsekvenser får undersökningen för dem som deltar i den?

Konsekvenserna av intervjun skall inte på något sätt verka negativt för den intervjuade, utan i sådana fall verka till deras fördel eftersom det skall belysa problematiken i deras vardagliga arbete med skogen. Belysningen av problematiken skall ge ansvariga myndigheter en inblick i hur det är att vara skogsägare och förslag på hur de vill att det skall lösas.

- Hur kommer forskarens roll att påverka undersökningen?

Svårigheten med en kvalitativ intervju är att förbli objektiv och neutral inför det som skogsägarna berättar i sina intervjuer. Men utgångsläget har hela tiden varit att belysa de eventuella problem som skogsägare har och hur de skulle vilja att de löstes och att visa en lyhördhet för deras situation. Det har känts viktigt att hela tiden kritiskt granska det som kommer fram både från skogsägarnas intervjuer, men även från de samtal som varit med ansvariga myndigheter och entreprenörer. Detta har varit viktigt för att få ett så bra helikopterperspektiv som möjligt för att sammanlänka de problem som kommer upp.

4.2 Val av metod och utförande

Metoden som valts för denna uppsats är några kvalitativa djupintervjuer.

Detta för att försöka belysa skogsägarens vardag i Uppland idag. Valet av kvalitativa djupintervjuer har skett för att kunna gå djupare in i hur skogsägare tycker att kontakten med myndigheter fungerar och hur deras syn på naturvårdshänsyn är.

Tabell 1. Resultat av kontaktade skogsägare angående intervju.

Tackat ja	Tackat nej	Svarar eller återkommer ej	Avlidit	Flyttat	Kontaktade markägare
9	3	4	2	1	∑ 19

De intervjuade skogsägarna har alla bott i Uppland, men har en stor spridning geografiskt sett inom landskapet. Urvalet har skett genom kontakter och genom hjälp från statsarkitektkontoren från olika kommuner för att försöka hitta skogsägare med mer än 50 ha skog på sin fastighet. Sedan har lite eftersökningsarbete pågått för att få kontakt med dessa personer. Sökning efter telefonnummer har skett både i telefonkatalog, eniro på nätet och telefon. Flera har valt att tacka nej till intervju redan vid första förfrågan medan andra valt att tacka nej vid andra kontakten, då man skulle ha bestämt intervjudatum. Det har även skett ägarbyte på fastigheten eller att personen ansvarig för fastigheten avlidit. För de som ej svarat har flera försök gjorts på olika tidpunkter på dagen under flera dagar. Totalt har 5 försök per telefonnummer gjorts. Totalt sett har 9 intervjuer utförts och dessa har bandats för att sedan transkriberas och analyseras.

Först har tre pilotintervjuer gjorts på skogsägare. Detta var för att kunna justera intervjufrågor efter ett AM perspektiv och intervjuteknik. Därefter utfördes sex intervjuer justerade efter piloterna. Redan vid första kontakt med intervjuobjekten förklarades vad intervjun gick ut på och att intervjuobjektet förblir anonym under studien och uppsatsens gång. Anledningen till detta är att annars ville flera intervjuobjekt inte ställa upp på en intervju, och då hade det blivit färre intervjuer utförda. Innan intervjun började, informerades intervjuobjektet igen om att intervjuobjektet skulle få vara anonym, men att det kunde komma att refereras till intervjuerna i uppsatsen. Alla referenser ska då ske under tredje person, för att inte avslöja om det var en han eller hon, var intervjuobjektet bor etc.

Intervjun har bestått av två delar. Den första delen har bestått av 11 stycken kortfrågor, som till större delen besvarats med ja och nej. Den andra delen av 12 stycken så kallade öppna

frågor som varit själva djupintervjun. Att intervjun uppdelats i två delar är för att kortfrågorna har givit en snabb bakgrundsinformation om intervjuobjektets ägarstruktur. Se bilaga 3 för kort- och djupintervjufrågor. I de öppna frågorna har intervjuobjektet fått prata fritt och även fått komma med utsvävningar för att kunna förklara och belysa frågorna på bästa möjliga sätt. Intervjuerna skulle inte ta mer än 30-45 minuter vilket de inte gjorde i de flesta fall, men två intervjuer tog mer än 1 h.

Intervjuerna har transkriberats så ordagrant det går. Därefter har språket redigerats något för att det inte skall vara talspråk och göra intervjun mer lättläst. De citat som finns i resultatdelen har förkortats något för att kunna belysa den problematiken som intervjuobjektet beskriver, annars skulle varje intervju behöva skrivas ut i resultatdelen. Intervjuerna kommer inte att redovisas i sin helhet eftersom det skulle kunna äventyra intervjuobjektets anonymitet.

Därefter har kontakt tagits med både entreprenörer och ansvariga myndigheter (Skogsstyrelsen = distriktskontor och två personer på länsstyrelsen). Dessutom har tre entreprenörer svarat på frågor. Detta har skett både genom telefonkontakt, e-postkontakt och personliga möten med ansvariga personer. Se bilaga 4 för frågor som ställts till dessa personer. Det skall påpekas att även här har de tillfrågade fått vara anonyma.

Som analysmetod för att veta om intervjuobjekten har svarat på de frågor som ställts, har de 6 olika stegen för en förbättrad implementering (se avsnitt 2.1) varit grunden för att se om intervjufrågorna varit givande avseende inhämtad information från intervjuobjekten.

4.3 Metodkritik

För den kritik som framförts mot kvalitativa intervjuer finns det flera aspekter (Kvale, 1997).

Den kvalitativa forskningsintervjun är inte:

1. vetenskaplig, utan speglar bara sunda förnuftet
2. objektiv, utan subjektiv
3. trovärdig, utan snedvriden
4. tillförlitlig, utan bygger på ledande frågor
5. intersubjektiv, utan olika läsare finner olika innebörder
6. en vetenskaplig metod, den är för personberoende
7. hypotesprövande, utan explorativ
8. kvantitativ, utan enbart kvalitativ
9. generaliserbar, det finns för få intervjupersoner
10. valid, den förlitar sig på subjektiva intryck

Alla dessa punkter är intressanta att ha i åtanke vid en kvalitativ studie, men i denna studie får komplexiteten som kommit fram inte glömmas bort. Att använda sig av en enkätstudie kändes problematisk, eftersom den inte skulle belysa problematiken på samma sätt som de kvalitativa djupintervjuerna faktiskt gör. Fördelen med djupintervjumetoden har varit kontakten med skogsägaren och inblicken som givits i ägarstrukturen för just den personen. Det har även gjorts att olika samband har setts mellan olika intervjuobjekt som inte skulle ha kommit fram i en ren enkätundersökning, där intervjuobjektet inte kan utveckla sin problematik speciellt mycket, eftersom enkätfrågor ger relativt korta svar. I djupintervjun har komplexa problem beskrivits där inte enbart skogen finns med, utan även hela ägarens problem med att sköta sina åtaganden när det gäller fastigheten.

Nackdelen med den metod som valts är att den i detta fall givit ett fåtal intervjuer och att de som valt att tacka nej till intervju troligtvis skulle hade givit en annan dimension till frågeställningen för uppsatsen. Urvalet av intervjuobjekt kan därför snarare ses som ett spektrum av möjliga skogsägarkategorier och deras åsikter, som finns i Uppland idag än generaliserbara och allmängiltiga fakta om skogsägarna. Denna uppsats ger 9 exempel på hur skogsägare upplever det att vara skogsägare i Uppland idag. De ägare som av någon anledning valt att tacka nej hade varit intressanta att intervjua, eftersom de skulle ha kunnat ge en annan vinkel på den uppkomna problematiken som kommit fram under intervjuerna. Anonymiteten i denna studie har varit mycket viktig, eftersom flera ägare annars inte valt att ställa upp. Detta gör att intervjuerna i sin helhet inte kommer att redovisas, för att anonymiteten inte skall röjas. Det är förstås ett problem, men om intervjuobjekten inte haft möjlighet att få vara anonyma, hade studien inte kunnat utföras alls.

Om det totala antalet intervjuer som genomförts varit större, hade troligtvis det givit en ännu bättre bild av hur skogsägarna uppfattar att vara skogsägare i Uppland idag. Denna studie ger således inget statistiskt säkerhetsställt svar. Det ligger också en problematik i att tolka de svar som givits i den öppna frågedelen av intervjuerna, eftersom det inte enbart ger svar på den fråga som ställs, utan även ger en större komplexitet i problemen som inte enbart rör skogen utan sammanhänger med hela ansvaret, som krävs för att sköta intervjuobjektets fastighet. Alla nyanser av svaren måste beaktas som en helhet, men man måste även titta på själva frågan som besvaras. Dessutom är den egna erfarenheten och kunskapen i intervjuteknik på intet sätt fulländad och att med mer erfarenhet skulle dessa intervjuer kanske ha blivit mer

konkreta i frågeställning och i hur svaren eventuellt tolkats på de ställda frågorna i djupintervjun.

5. Resultat

Detta avsnitt behandlar det resultat som kommit fram i de intervjuer som gjorts. Först presenteras de lättöverskådliga svar som kommit fram under intervjuerna. Därefter tolkas och analyseras resultaten. För intervjufrågor se bilaga 3.

5.1.1 Kort sammanfattning av resultaten

Skogsägare	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1a. Test av intervjumetod (pilot)	X	X	X						
1b. Slutgiltiga intervjuer				X	X	X	X	X	X
2a. Liten skogsägare		X			X	X	X		
2b. Mellan skogsägare	X		X					X	X
2c. Stor skogsägare				X					
3a. Hästgård		X						X	
3b. Aktiva jordbrukare	X				X		X		X
3c. Arrenderar ut jordbruksmark			X			X			
3d. Återöppnar hävd				X					
4a. Entreprenör	X*	X	X*	X				X*	X
4b. Självverksam	X	X	X	X	X	X	X		
5. Rådfrågat flera entreprenörer				X					X
6a. Gymnasial utbildning i skog	X								
6b. Gått kurser hos svS/ entreprenör	X	X	X	X	X	X	X	X	X
7a. Erfarenhet i någon form	X	X	X	X		X	X	X	
7b. Ingen erfarenhet					X				X
8a. Ärvt fastighet	X		X			X	X		X
8b. Ägt gård tidigare		X							
8c. Aldrig ägt mark tidigare				X	X			X	
9a. Trakthyggesbruk	X	X ^o	X	X ¹	X	X		X	X
9b. Kontinuitetsbruk	X	X	X		X	X	X	X	X
10. Grön skogsbruksplan	X	PP	X	X	M P	X	X	X	X
11. Inventerad mark	X	X	X	X	X	X	X	-	X
12. Biotopskyddad mark			X			X			X
13. Natura 2000					X		X		
14. Bor permanent på fastigheten	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Tabell 2. Tabellen ger en kort sammanfattning av de resultat som kommit fram från intervjuerna. * = bytt entreprenör, svS = skogsstyrelsen, PP = preliminär plan, MP = miljöplan, - = marken kan ha blivit inventerad innan ägarbyte, ^o = har haft både trakt- och

kontinuitetsbruk, men kommer från och med nu att enbart ha kontinuitetsbruk, ¹ = har haft enbart traktbruk, men kommer i fortsättningen att ha både trakt- och kontinuitetsbruk. För tabellen i mer utförlig text se nedan.

- **Storlek**

En egen definition för att kunna dela in intervjuobjekten i liten, mellan respektive stor skogsägare har gjorts. Anledningen till detta är för att se hur skogsstorleken varierar för dem som intervjuats. Som utgångspunkt för definitionen har medelfastighetens storlek valts. Liten skogsägare <45 ha skog, mellanstor skogsägare är 46-100 ha skog och stor skogsägare >101 ha. Detta betyder inte att fastighetens totala area är det samma som skogens.

- **Annat bruk på gården**

Hästgårdar = med det avses att det finns vall och betesmark som utnyttjas av häst och inget annat kreatur.

Aktiva jordbrukare av något slag = mjölkbonde, fårhållning, skogsbetande kor, brukar marken för att sälja hö och spannmål.

Arrenderar ut jordbruksmarken på fastigheten.

Återupptar gammal hävd = för att det skall kunna gå kreatur (får, kor) på marken.

- **Entreprenör**

Hälften av dem som har entreprenör har bytt entreprenör någon eller flera gånger pga. att det uppstått problem med entreprenören. Dessa problem har bestått i att de har varit för stora skador på kvarvarande träd, stora/djupa hjulspår på marken, maskinskördare som har kört över fornlämningar, entreprenör har inte betalat för uttaget virke, ej ”städat” efter sig på avverkningsplatsen och ej avhämtat uttaget ris. Kontraktet kan även ha avslutats eftersom entreprenören har flyttat huvudkontor och inte längre hör av sig och initierar kontakt.

2 av dem som har entreprenör har haft flera entreprenörer ute för att se hur villiga entreprenörerna är att lyssna på skogsägarens önskemål inför avverkning eller kommande samarbete.

5 av 6 skogsägare känner stort förtroende för sin entreprenör de har idag och skulle i första hand vända sig till den vid ett eventuellt problem.

(1/6) skulle inhämta information själv på bästa sätt och sedan ta kontakt med lämplig person som kan hjälpa med rådgivning av problemet.

Utav de 3 som är själverksamma skulle:

(2/3) vända sig till neutrala frivilligorganisationer.

(1/3) skulle vända sig till Skogsstyrelsen.

- **Utbildning och erfarenhet**

En skogsägare har utbildning inom skog på gymnasial nivå.

Alla intervjuobjekt har gått kurser som entreprenören eller Skogsstyrelsen haft i skogsskötsel, så kallade skogsdagar.

(7/9) har någon form av erfarenhet av skog eller jordbruk från tidigare, eftersom föräldrar har ägt skogsmark eller jordbruk och de har vuxit upp på gården eller haft konventionellt jordbruk tidigare.

(3/9) har aldrig ägt mark på det här sättet förut.

Övrigt

- Alla intervjuade använder skogen till mer än bara virkesproduktion. De ser inte skogen som enbart en ekonomisk inkomst utan även som en rekreativskälla, eftersom de får komma ut i naturen och de använder även skogen till att få hem ved, plocka bär och svamp.
- Alla intervjuade vill att skogen skall finnas där för kommande generationer och efterstavar ett hållbart skogsbruk. Både ur ekonomiskt perspektiv och naturvårdshänsyn.
- En skogsägare har tagit ut både entreprenör och Skogsstyrelsen för att se vad de säger om skogen. De sa i princip samma sak båda två.

5.1.2 Sammanställning av kortfrågorna.

1. Alla intervjuade bor på sin mark året runt. Alla intervjuer är utförda i Uppland.
2. Hur länge man har ägt marken varierar mycket. En del har precis köpt sin mark, medan andra har ägt marken i över 30 år.
3. (5/9) har ärvt sin gård. En del har köpt ut syskon men gården har funnits i familjens ägo i flera generationer. (3/9) har köpt sin mark och aldrig ägt egen skog/mark tidigare. (1/9) har ägt gård tidigare, men inte skog.
4. (3/9) har ingen entreprenör alls utan de är självverksamma. (2/9) har enbart entreprenör och resten dvs. (4/9) har både och, dvs. de är både självverksamma och har entreprenör.
5. Alla intervjuade har en skogsbruksplan, miljöplan eller en preliminär plan för hur skogen skall skötas. (2/9) vet inte vem det är som har gjort skogsbruksplanen.
6. (7/9) har både trakt- och kontinuitetsbruk. (1/9) har enbart kontinuitetsbruk. (1/9) har enbart haft trakt, men från och med nu skall det bli både och.

7. (5/9) jagar på sin mark. (4/9) jagar ej på sin mark (1 av dessa 4 har dock ett jaktlag som jagar på marken.)
8. Ingen av de intervjuade är miljöcertifierade för PEFC eller FSC, men 1 av 9 skulle kunna tänka sig att personligen bli certifierad. Ingen av de intervjuade visste exakt vad certifieringen betyder eller innebär för deras egen del. (Se ordlista och bilaga 4 för PEFC och FSC)
9. Utav de 6 stycken som använder sig av entreprenör är det 4 stycken som vet att entreprenören är certifierad för FSC eller PEFC och 2 stycken vet inte om entreprenören är certifierad för dessa.
10. (8/9) skogsägare vet om att de har fått sin mark inventerad. Inventeringarna har skett under 90-talet eller under 2000-talet.

5.2 Resultatdiskussion

Resultaten från 5.1.1

En egen definition på om skogsägaren har haft höga eller ej påvisbart höga naturvärden har gjorts för att det inte finns en definition som säger vad höga naturvärden är procentuellt sätt på en fastighet. Höga naturvärden är om marken har biotopskyddats på mer än 5 % av fastighetens totala area och om marken exempelvis är ett Natura 2000 område eller har fått ersättningsmark, bildat ett naturreservat eller blivit nationalpark. Allt annat mindre än det är så kallat ej påvisbart höga naturvärden. Fastigheten kan dock innehålla flera rödlistade arter och det kan finnas biotopområden på marken trots att det enligt min definition inte innehåller påvisbart höga naturvärden.

Höga: (3/9)

Ej påvisbart höga: (6/9)

När man tittar på de resultat som presenteras, ser man att 7/9 intervjuobjekt på något vis även är involverade i annat än enbart skogsbruk så som jordbruk, hästgård etc. De två som inte är aktiva med annan mark än skog har dock varit det i ett tidigare skede under ägandeperioden för fastigheten. Deras mark arrenderas dock och brukas av arrendator.

Eftersom hälften av intervjuobjekten, av dem som har entreprenör, någon gång bytt entreprenör för att entreprenören misskött sig på ett eller annat sätt visar på att markägaren inte enbart har ekonomin som intresse för sitt skogsbruk, utan även är intresserad av att detta skall bevaras väl inför framtiden. Skogsbruk är en process som tar lång tid och skogsägarna vet att om skogen inte sköts på ett bra sätt kommer den inte att ge en bra avkastning i

framtiden, vilket kan vara 50 år framåt i tiden. Intervjuobjekten var alla måna om att skogen skulle finnas där för framtida generationer och att det skulle ge dem avkastning ekonomiskt, men även att skogen ska vara en bra och trevlig plats att vistas i. För att detta skall ske måste skogen skötas på ett bra sätt både ur ett produktions- och miljösynpunkt. Detta är också något som framkommit i Axelsson-Lindgren och Delshammars undersökning (2003).

2/9 har haft flera entreprenörer ute för att se hur olika entreprenörer på marknaden vill sköta skogen och därefter välja den som de ansåg bäst fungera med vad ägaren ville för skogen. Att i dagens läge göra så med virkespriser som är högre än tidigare, visar trots allt på att man vill ta ett ansvar för sitt skogsbrukande och inte enbart titta på den ekonomiska delen av skogen. För att en skog skall ge ekonomisk avkastning krävs det långsiktig planering, vilket gör att man inte kan avverka för mycket skog på en gång. Att avverka stora ytor skog kräver en hel del utgifter när skogen väl är nedhuggen i form av markåtgärder. Det skall även påpekas att dessa personer inte hade haft sin fastighet så länge och att de ville se vilken entreprenör som skulle ge den bästa möjligheten för skogen och om de var lyhörda för skogsägarens vilja. Det finns dock tydliga regler för vad man får och inte får göra när det gäller avverkning i areal på fastigheten i SVL.

Att en så stor andel av skogsägarna inte känner förtroende för Skogsstyrelsen eller länsstyrelsen vid en problemsituation, tyder på att skogsägarna inte har det förtroende för ansvariga myndigheter som kanske krävs för att uppnå ett hållbart skogsbruk, och att Skogsstyrelsen inte får den insyn i de verksamheter som finns. Av dem som har entreprenör skulle de flesta diskutera sin problemsituation med dem. Av dem som hade entreprenör kände majoriteten att de för övrigt hade mycket stort förtroende för sin entreprenör och diskuterade gärna sina funderingar kring skogen med dem. Detta gör att entreprenören har ett stort ansvar och det krävs att den är bra på att förvalta både ekonomiska och miljömässiga intressen. Vid frågan om det skulle uppstå problem med entreprenören, säger 5/6 att de skulle vända sig till Skogsstyrelsen. Av dem som inte har en entreprenör är det 2/3 som vänder sig till en frivillig organisation för hjälp och en skulle vända sig till Skogsstyrelsen.

6/9 har på något sätt erfarenhet av skog sedan tidigare och även om det bara är en som har en gymnasialutbildning inom skog, så visar alla intervjuobjekt stort intresse för sitt innehav av skog. 5/9 har ärvt sin gård och i flera fall har gården funnits i familjens ägo i generationer. Därför har man också ärvt den kunskap som far- eller morföräldrar haft när det gäller skogsbruket och gjort på samma sätt som de. Några av de, som fått stora områden på fastigheten biotopskyddad eller Natura 2000 klassad har haft sina gårdar i familjens ägo i flera

generationer och anser därför att det är viktigt att bevara gårdens och skogens karaktär. Av de 4 som inte ärvt sin gård är dock alla mycket intresserade av att skog och mark skall bevaras på bästa sätt inför framtiden, men att det krävs mycket jobb för att allt ska gå runt. 6/9 har ett heltidsjobb vid sidan om skötseln för skogen och 3/9 är pensionärer och jobbar så mycket de kan med skogen.

Skogen har en större betydelse än en ren ekonomisk källa eftersom alla intervjuobjekt tycker om att vistas i sin skog på ett eller annat sätt.

Alla intervjuade vill att skogen skall finnas där för kommande generationer och eftersträvar ett hållbart skogsbruk även om deras synsätt inte alltid överensstämmer med ansvariga myndigheter. Men det beror nog snarare på olika uppfattning om hur saker och ting skall skötas för att bevaras inför framtiden, inte att man vill uppnå olika mål.

1/9 har tagit ut både entreprenör och Skogsstyrelsen för att se vad de säger om skogens skötseln. De kom i princip med samma utlåtande, vilket gjorde skogsägaren trygg med att den skötsel som valts för skogen var bra.

Alla intervjuade bor på sin mark. Det kan också ge svar på det positiva engagemang som intervjuobjekten visat inför sin skog. Alla har dessutom på ett eller annat sätt en miljöplan eller Grön skogsbruksplan för hur deras skog skall skötas. Av dem som inte har en Grön skogsbruksplan, har ägaren ändå en struktur för hur skogen skall skötas och följer upp den planen för att se hur den fungerar i praktiken.

Den ”Nationella strategin” och kostnadseffektiva bevarandeåtgärder

Under punkt 3.4 stod det i strategin: *för att få kostnadseffektiva bevarandeåtgärder ska arbetet koordineras med övrigt bevarandearbete i länet.* Detta tolkas som att det även är viktigt att ta med de åtgärder som tagits för ett bevarande i någon form sedan tidigare och att ett sådant område skulle kunna vara ett Natura 2000 område. Det stod även att: *kortsiktiga och långsiktiga mål bör formuleras.* Eftersom Natura 2000 är en av EU:s åtgärder för att bevara biologisk mångfald (Naturvårdsverket, *Lagarna som styr Natura 2000*, www.naturvardsverket.se) är det också ett åtagande som måste fungera, när det handlar om ett område som har fått en sådan skyddsåtgärd. Även om denna åtgärd nu är avslutad, eftersom det inte kommer att instiftas några fler Natura 2000 områden, är det viktigt att de områden som finns kan skötas på ett bra sätt. De intervjuobjekt som har en fastighet som ingår i Natura 2000 upplever att det är problem med skötseln av fastigheten och att länsstyrelsen inte har den praktiska kunskap som krävs för att förstå hur man skall kunna sköta gården utan att arbetsbördan blir för tung.

Det krävs både tid och pengar från fastighetsägaren, även om det finns pengar att söka står de inte i proportion till hur mycket som krävs för att det skall gå runt både ekonomiskt och tidsmässigt för ägaren. Ett intervjuobjekt påpekar dock att: *”Vi vill nog egentligen samma sak, men frågan är hur det skall genomföras. Om det är meningen att jag som privatperson skall driva statens intresse med markbevarande och så vidare, för ersättning av samblanketten, då skickar jag inte in den till slut. Om jag inte skickar in samblanketten, då är det ju bara att lägga ner. Då skulle jag ju inte ens få de pengarna, men eftersom jag skickar in den så har jag också ett åtagande att jag skall hålla vissa punkter när det gäller marken. Jag har sagt det till dem ända från början, att om vi ska bevara det här så kan vi inte hålla på så här. Jag har försökt få dem att ta tag i det här och dra upp en linje för det här som är vettig, men så fort man säger något så faller öronen ihop och man gör det bekvämt för sig och skiter i det. En del har nog inget att komma med, fast de inte vill säga det. Jag har förtroende för de på länsstyrelsen, men deras verktygslåda är så dåligt utrustad att de inte kan utföra sitt jobb på ett ordentligt sätt gentemot mig. De kan inte komma fram till något för de har inget att lägga i potten. Och då kommer vi inte längre.”*

Detta är ett exempel på när mer lyhördhet krävs och förståelse från (i detta fall) länsstyrelsens sida. Ansvariga myndigheter bör verkligen sätta sig in i hur arbetet skall genomföras på ett rimligt sätt både ekonomiskt och tidsmässigt.

Framgångsfaktorer enligt den ”Nationella strategin”

I 3.5 återges fyra punkter som visar på framgångsfaktorer vid kontakter mellan markägare och Skogsstyrelse eller länsstyrelser. Nedan kommer de resultat från intervjuerna med intervjuobjekten att diskuteras. Har de uppnåtts eller inte? Detta gäller de tre första av dessa framgångsfaktorer. Den fjärde framgångsfaktorn har det inte frågats om under intervjuerna, eftersom det inte framkom tillräckligt med underlag för att kunna analysera detta under intervjuerna.

- a.** Att sträva efter en god dialog baserad på ömsesidig tillit, öppenhet och respekt.

”Den kontakt jag har haft med Skogsstyrelsen är att de har kommit hit och sagt att de har inventerat min mark, de har aldrig varit här innan utan kommit först efteråt. Då de gjorde skogsbruksplanen var det lite diskuterande före, men det här har de inte sagt någonting om, de här pappren bara kom, med posten. De har biotopskyddat nästan hälften av det jag äger.”

Detta är ett exempel på att man inte har följt den strategi som satts upp när det gäller ett formellt skydd i form av biotopskydd. Att inte ha en god kontakt med markägaren om vad

Skogsstyrelsen avser att göra med marken, utan att först i efterhand meddela att så här blir det, är inte acceptabelt. Det leder till frustration och ilska hos den berörda ägaren. Detta gör inte ägaren mer villig att samarbeta med ansvariga myndigheter, utan mer åt att inte samarbeta eller visa öppenhet för det som sker i skogen. Det som även kommit fram från flera skogsägares sida är att den inventering som skett under 1990- och 2000 tal av skog, inte har meddelats dem förrän i efterhand. Det har man också sett som att man inte är intresserad av att ha kontakt med skogsägaren och informera om vad som händer. Från Skogsstyrelsen sida har det inte varit ett krav eller ingått i någon strategi som man använt sig av. Faktum kvarstår att det har varit ett irritationsmoment ifrån ägarnas sida och att de skulle ha uppskattat att de blivit informerade om att det skulle ske, inte när det väl skett.

b. Markägaren måste få en god information om processens olika steg och om sina möjligheter att ha inflytande och att kunna påverka.

”Det kom en massa papper på det efteråt. De är nonchalanta och visar ingen respekt och de är inte ödmjuka inför sin uppgift. Jag skulle uppskatta om de var det i alla fall.”

Av ovanstående citat ser man att även på denna punkt har man brustit i hur strategin skall genomföras. Skogsägaren ovan har inte haft någon möjlighet att ha inflytande över eller kunnat påverka den situation som uppstått. En annan skogsägare har fått ett område biotopskyddat och även där har informationen kommit i efterhand. Även om detta nu kanske har skett i några enstaka fall, så är det illa nog att det skett överhuvudtaget. En sådan händelse ska inte ske alls, eftersom skogsägaren känner sig överkörd och förlorar allt förtroende som finns för ansvariga myndigheter. Det skall påpekas att ett sådant övertramp har skett två gånger för ett av intervjuobjekten! Ett enda misslyckat samråd kan få konsekvenser även för andra pga. negativ ryktesspridning, som gör att det blir svårt att genomföra bra samråd, eftersom en negativ attityd redan finns innan samrådet börjat. Det är anmärkningsvärt att det inte är så många positiva attityder om detta.

c. Informationsmöten i kombination med individuella diskussioner är viktigt. Det finns ett stort behov av att diskutera formellt skydd markägare emellan och tillsammans med myndigheterna. Informationen skall vara allsidig och beskriva olika handlingsmöjligheter kring de tre skyddsinstrumenten (naturreservat, biotopskydd och naturvårdsavtal) och deras konsekvenser. Informationen ska ges så tidigt som möjligt för att en meningsfull dialog ska kunna hållas. Det är viktigt att bygga upp en motivation och förståelse hos markägarna kring ett områdes naturvärden.

Ingen av de intervjuade hade varit med om något sådant. Däremot hade några av intervjuobjekten varit med om sådana möten för att ifrågasätta vissa förslag till skydd och även träffats grannar emellan för att diskutera detta. Det skall påpekas att detta var innan strategin kom till. Vilket har gjort att man tappat förtroendet för ansvariga myndigheter, när det gäller sådana frågor som formellt skydd. Det kan även hända att informationen har funnits där, men att den är glömd eller inte förstådd. Då är det svårt att nå ända fram. Tydlighet och lyhördhet är viktigt.

Hantering av språk och skötsel är inte en del av den ”Nationella strategin”

”Skogsbruket har tidigt vetenskapliggjorts och behandlats som ett värderingsneutralt förvaltarskap som styrs av vetenskapliga rön. Språket har varit precist och naturvetenskapligt. De åtgärder som anvisas härleds ur, och uttrycks ofta i, vetenskapens formelspråk och antas gälla tills nya forskningsrön anförs som motbevis. Det gäller exempelvis översättningen av biologiska tillväxtfaktorer till skötselprogram och tekniska och ekonomiska bedömningar. Än mer uttalat är det inom biotop- och artskyddet. Många inom just miljöområdet bygger på ”vetenskaplig naturvård”, inte sällan med en oklar kunskapsbild som grund. Det typiska inom det skogliga området har varit forskningens åtgärdskoppling, vilket också avspeglas i forskningsfondernas starka sektorsinriktning. Forskningsrön har av vetenskapssamhället omsatts i ”praktiska” skötselråd” (Törnqvist sid. 135, 1995).

”Jag fick ett papper från Skogsstyrelsen som jag skulle besvara men jag kastade det i soporna, för jag kunde inte besvara det. Frågar som skulle besvaras och skickas tillbaks och jag kunde helt enkelt inte svara på det. Det fanns säkert någon jag kunde ringa och fråga men det blev inte så.”

”Man tar åt sig lite grann av alla papper som de skickar ut men man kan bara ta in lite i taget. Det är ibland svårt att genomföra det de vill när det gäller det praktiska. Det är en sak teoretiskt.”

”De är inte verklighetsförankrade. De skulle behöva sätta på sig blåställ och gummistövlar och bo så här. De skulle behöva göra praktik faktiskt. De kommer från universitetet med sina pärmar och de har aldrig hållit i nåt annat än en pärm. Och när datorn kom så har pärmen försvunnit också.”

Den kursiverade texten ovan är några exempel på att det kanske krävs ett ännu mer icke akademiskt språk från ansvariga myndigheters håll, för att kontakten skall fungera på ett mer tillfredsställande sätt mellan myndigheter och skogsägare, och att man kanske bör ha en mer praktisk del i hur skogen skall skötas för att det skall genomföras praktiskt och inte enbart

teoretiskt. Om bevarandearbetet inte går att genomföra praktiskt kommer vi ingenstans och de uppsatta målen kommer inte att nås. Ett annat problem är de målklassificeringar som finns (se 3.3). En NS skog behöver skötas för att förbli en NS skog, annars kommer de naturvärden som finns där att gå förlorade, men det kostar oerhört mycket pengar att sköta ett sådant område. Om man har en entreprenör och vill att entreprenören skall sköta en sådan skog kommer det att kosta skogsägaren mycket pengar. Skogsmaskinerna kanske bara kan gå på halv- eller kvarts fart och det gör man sig oftast inte råd med, eftersom det tar både mycket tid och pengar i anspråk. Dessutom kan det kosta 10 000-tals kronor för att transportera skogsmaskinerna till området (Muntlig referens: Börje Drakenberg). Skötseln av formellt skydd är något som skogsägarna undrar över hur de skall hantera. De känner också att språket som används från ansvariga myndigheter är ett problem och att dessa två skulle behöva hanteras i den "Nationella strategin" för att öka möjligheterna till en bättre kommunikation.

Överbrygning av barriärer – implementering av de 6 framgångsfaktorerna för AM

När det gäller att överbrygga de barriärer som uppstår mellan ansvariga myndigheter och privatpersoner kan Shindler och Aldred Cheek (1999) 6 steg till en bättre implementering hjälpa. Dessa kommer att diskuteras nedan utifrån de resultat som kommit fram.

1. *Öppna och inkluderade processer* när det gäller formellt skydd är viktiga för att skogsägare skall känna sig delaktiga i det formella skyddet. Om det inte finns en öppenhet kan markägaren känna sig överkörd av myndigheterna. Öppenheten är en av framgångsfaktorerna i den "Nationella strategin" (se avsnitt 3.5). För de (5 av 5) intervjuobjekt, där formellt skydd i någon form har blivit aktuellt, har de mer eller mindre inte blivit informerade om den process som pågått. Exakt varför det blivit så är inte helt enkelt att säga, men skogsägarna upplever att de inte har fått den information de vill ha och har inte känt att det har varit en öppen och inkluderande process. *"I våras kom det papper, inte ett smack hade de sagt, man får en förklaring i efterhand."* Av de intervjuobjekt med någon form av formellt skydd vet 2 av 5 inte hur eller varför de har fått formellt skydd. De anser att mer information skulle ha varit bra, men att de inte ifrågasätter det beslut som tagits. 3 av 5 känner att de inte har fått den information eller kontakt de vill ha med Skogsstyrelsen när det gäller det formella skyddet som blivit på deras mark. Dessa personer önskar att det varit en öppnare process och en dialog istället för ett beslut som tagits utan deras vetskap.
2. *Skickligt ledarskap och interaktiva forum bidrar till relationer med deltagare på lång sikt.* Sådana forum i form av skogliga sektorsråd har precis startats i Sverige under

2007. Detta har gjorts för att överbrygga de barriärer som finns. Frågan är bara varför det har tagit så lång tid innan de kom till stånd. Visserligen har den "Nationella strategin" inte funnits så länge, men lagen som den utgår ifrån har trots allt funnits sedan 1994. I dessa skogliga sektorsråd finns representanter från den skogliga sektorn, förvaltare (entreprenör), LRF, Naturskyddsföreningen, länsstyrelsen, forskare, jägare, kommuner och lantbruksenheter. Där diskuteras aktuella frågor som tätortsnära skog, hur jordbruket ofta har ett samband med skogen samt frivilliga avsättningar. Detta är för att det skall ge en god insyn i de aktuella frågorna som berör skogsbruket och göra skogsägare och andra berörda parter mer inkluderade i de olika processer som pågår för skogen när det gäller saker som formellt skydd och hur skogen skall skötas på bästa sätt, men även hur alla parter skall bli mer sammankopplade med varandra.

3. *Innovation och flexibilitet förbättrar kvaliteten av beslut.* Det gäller att lyssna och vara flexibel till hur markägarna vill att marken skall skötas och om de har erfarenhet som faktiskt är bra för bevarandeformen. Att vara innovativ i en sådan situation kan leda till en bättre kommunikation, eftersom det trots allt vid ett formellt skydd är viktigt att gå markägaren till mötes. Detta underlättar även kommande kontakter med markägaren. Ingen av intervjuobjekten har känt att det varit någon flexibilitet eller innovation i de beslut som tagits för olika bevarandeformer. Även de skogsägare som inte har något formellt skydd på sin mark känner att det inte råder flexibilitet eller innovation i ansvariga myndigheters organisation, när det gäller att hålla en dialog med markägare. Det upplevs som att det är en skillnad i hur lagar och regler tillämpas på olika distrikt, både inom Skogsstyrelsen och länsstyrelsen. Detta tolkas som att personen som sitter på den posten är mer eller mindre kommunikativ för de idéer och funderingar som skogsägaren har. Dessutom står det i produktionsmålen i SVL (se avsnitt 3.1) att *skogproduktionens inriktning skall ge handlingsfrihet i fråga om användningen av vad skogen producerar*. Just handlingsfrihet är något som vissa skogsägare (4 av 9) inte känner att Skogsstyrelsen är villig att ställa upp på. De har ramar och regler och det är inom dessa ramar och regler som de arbetar. En skogsägare efterfrågar mer flexibilitet från ansvariga myndigheters sida när det gäller vad som kan göras i skogen om fastigheten inte är högbördig för att få det att gå ihop ekonomiskt. Men också för att denna ägare har ett intresse av att utveckla gårdens gröna värden till något produktivt för framtiden. *"Hela egendomens projekt syftar till att växla gröna värden till ekonomisk avkastning på ett icke traditionellt sätt, utifrån det moderna skogsbruket. Anledningen till att vi har valt att göra så är för att det inte*

är en högbördig produktionsfastighet. Det här är en väldigt långsam och försiktig process av flera skäl. Dels vill vi kunna konkurrera på eko-marknaden med en kvalitativ produkt, det andra är att vi inte vill forcera förändringar i de markförhållanden som råder.”

4. *Tidigt och kontinuerligt engagemang förbättrar allmänhetens förståelse för frågor och ger förståelse för frågor från deltagarnas perspektiv. Att från myndigheters sida involvera markägaren är ytterligare en av de framgångsfaktorer som strategin nämner och det är också något som intervjuobjekten känner skulle vara tillfredsställande för deras situation. Om markägaren involveras tidigt kan den personen vara med i hela beslutsprocessen och känna att den har del i varje moment av processen. Detta är däremot inte något som de berörda intervjuobjekt upplevt hittills, men däremot något som de efterfrågar.*
5. *Satsningar som ger ett konkret resultat demonstrerar ansvarstagande och ägandeskap för de inblandade. Alla intervjuobjekten upplevde att de utbildningar de gått på, både hos Skogsstyrelsen och hos entreprenörerna, gjorde att de såg på skogen på ett nytt sätt och att de var bra utbildningar. Ett intervjuobjekt sa: ”Förut var skog bara skog nu är skog mer än skog och jag tycker att det har varit produktiva kurser.” Några skogsägare upplevde dock att de hade svårt att gå på dessa utbildningar, eftersom de var på dagtid och det är svårt att ta ledigt då, men att de tycker att kurserna som de kunnat medverka på är bra och skulle vilja gå på fler sådana.*
6. *Att involvera medborgares idéer och erfarenheter i beslut ger trovärdighet och ägandeskap åt naturvårdsansvariga myndigheter. Hur går då detta ihop när både länsstyrelse och Skogsstyrelsen är involverade i vissa projekt. Skogsstyrelsen upplevde att vissa markägare hade svårt att veta hos vem ”bollen” låg i olika skeden av en bevarandeprocess. Detta är inte svårt att förstå, eftersom både Skogsstyrelse och länsstyrelse har hand om olika saker inom samma projekt, se figur 4. Det kanske är att föredra att dra upp en tydligare linje för vem som skall ha hand om vad, då det inom vissa naturvårdsavtalsområden både kan finnas skog och annan mark. Detta gäller även för Natura 2000. Dessa områden är inte strikt uppdelade i ren skog eller ”öppenmarks”-miljöer och därför kan det bli svårt om flera ansvariga myndigheter har kontakt med markägaren. Det är bättre att markägaren bara har en myndighet att prata med. Det är även viktigt att ansvariga myndigheter lyssnar på vad markägaren har att säga om den bevarandeform som är, eftersom de har erfarenheter som visar vad som fungerar och inte fungerar i en bevarandeprocess.*

Den lokala erfarenheten är av största vikt för att bevarandeformen skall bli så bra som möjligt, både för den enskilda markägaren och syftet med bevarandet. Ett intervjuobjekt upplevde frustration när det gällde hur personen skulle sköta sin mark praktiskt, som är ett Natura 2000. *”De vill ju naturligtvis att det skall vara igång och att det skall bevaras, men jag vet inte hur. Det finns inget svart på vitt hur det skall skötas. Jag har begärt att få ett svar från dem om hur det skall skötas, första gången var för tre år sen då vi hade tre möten och jag frågade hur det var tänkt att jag skall klara av att göra dessa åtaganden med så lite pengar. Det är en katastrof, att flera högt utbildade personer tror att man på en månadslön om året skall klara av att sköta det här på en årsanställning, det räcker inte! Det gör mig lite uppgiven måste jag säga, att när man som högt utbildad inte kan fatta att man måste få betalt för det man gör, då fungerar det inte. Jag har sagt till dem ända från början att om vi ska bevara det här så kan vi inte hålla på så här. Jag har försökt få dem att ta tag i det här och dra upp en linje för det här som är vettig. De kan inte stå för att de inte kan göra så att man skall kunna driva en sådan här verksamhet, de kan inte medge att det faktiskt inte är genomförbart. Jag kan inte driva den här verksamheten längre. Jag varken orkar eller har intresse för det. För att kunna driva en sådan här verksamhet krävs det att man jobbar heltid någonstans, det är en förutsättning, och sen ska du använda kvällar, helger och semestrar till att driva det här. Och ska jag offra så mycket tid så måste jag ha en morot i andra änden som drar mig. Hittills har jag tyckt att det har varit ganska roligt, men nu tycker jag inte att det är roligt längre.”*

Detta är ett tydligt exempel på att markägaren har förlorat trovärdigheten för den ansvariga myndigheten när det gäller hur man skall sköta ett område som har fått någon form av formellt skydd. Här lyssnar den ansvariga myndigheten inte på hur markägarens situation ser ut och hur den skall lösas på ett rimligt sätt, dessutom tar sen ansvariga myndigheten inte till sig de idéer som markägaren har för att lösa situationen.

6. Avslutande diskussion

Ekologin för hotade arter och ekosystem är grunden för bevarandebiologin. Enbart den ekologiska kunskapen är inte tillräckligt för att uppnå framgång med bevarandearbetet. Bevarandearbetet handlar i slutändan om mänskligt beteende och det är absolut nödvändigt att vi förstår vad sociala faktorer spelar för roll i mänskliga interaktioner med miljön. Kommunikation, samarbete och ömsesidig respekt tillsammans med lärande banar väg för framgång (Mascia et al, 2003).

Adaptive management och miljömålen

Att använda sig av adaptive management kan ge ett positivt utfall om man använder sig av redskapen på rätt sätt. Dvs. att man lär sig av de misstag som gjorts och sedan utvecklar den processen så att samma misstag inte sker om och om igen (Meffe et al, 2002). Det gäller att hela tiden utvärdera de processer som sker och se hur de kan bli bättre. AM kanske tar lite längre tid att genomföra och det kan innebära problem med att identifiera de problemområden som skall åtgärdas och revideras, men fördelarna med att se problemen gör också att man har en möjlighet att förbättra den strategi som satts upp. Det kan vara svårt för ansvariga myndigheter att implementera beslut. Det gäller att lära sig av misstag och dra nytta av framgång (Lee, 1993). Alla de sex olika stegen för en bättre implementering av AM är också något som återkommit under intervjuerna och som de flesta av skogsägarna efterfrågar. 8 av 9 intervjuobjekt efterfrågar en eller flera av de 6 olika stegen. Detta har de gjort spontant under intervjun för att understryka att de vill ha en förbättring av kommunikationen med ansvariga myndigheter, även om de inte uttrycker sig exakt enligt de olika stegens definition för uppsatsen. Det steg som framför allt är något som skogsägarna efterfrågar är nr 1dvs, öppna och inkluderande processer. Detta är något som de känner är väldigt viktigt eftersom det handlar om skogsägarens mark och vad som skall hända med deras skog när det gäller formellt skydd.

Om miljömålen skall anses som ett verkningsfullt styrmedel i ett demokratiskt system av planering och beslutsfattande ställs ett antal krav, som kan sammanfattas under termen ”legitimitet”. Implementeringen visar att tre krav för genomförande måste uppfyllas. Genomföraren skall *förstå beslutet samt kunna och vilja genomföra dem* (Emmelin och Lerman, 2004). För miljöproblemen är problemet med konsensus, där kunskaperna är osäkra och ifrågasatta, av stor betydelse. Delmålen måste framstå som både relevanta,

överensstämmande och operationaliserbara, och att de tillsammans bildar en heltäckande bild av ett miljömål och dess tillämpningsområde. Om miljömålen skall fånga den ekologiska komponenten av hållbar utveckling, måste den förutom legitimitet visa ”ekologisk rationalitet” (Ibid.). Figur 2 visar hur saker skulle kunna lösas med konsensus, och att kunskap och konsensus går hand i hand vid problemlösning. Konsensus är viktigt för att kunna lösa de konflikter som uppstår vid en bevarandeprocess. Utan konsensus ingen lösning. Enligt figur 2 visar resultaten från djupintervjuerna med skogsägare att just nu råder det låg konsensus om värderingar och låg kunskap om problemet och därför hamnar man tyvärr i 4:e kvadranten som innebär ”inga lösningar”. Det skulle behövas mer kunskap och mer konsensus om värderingar för att det skall leda till en lösning som är genomförbar för markägaren och som leder till en bra bevarandeform även för framtiden.

Olsson och Folke (2000) visar att AM kan lyckas i ett projekt tillsammans med lokal erfarenhet och ansvariga myndigheter. I detta projekt lyckades man med implementeringen av besluten och projektet tog även hänsyn till de lokala erfarenheterna, som gav nyttig information till projektet. Detta är ett exempel som visar att AM faktiskt går att genomföra, men att ansvariga myndigheter måste vara flexibla när det gäller olika förfaranden och att projektet är villigt att ta till sig av befintlig lokal erfarenhet. Detta skulle således kunna appliceras på den ”Nationella strategin” eftersom där har det inte använts någon lokal erfarenhet tillsammans med de skogsägare som har fått formellt skydd på sin mark. Just lokalkännedom om vissa förhållanden om skogen eller hur den har skötts tidigare skulle kunna underlätta ett beslut om hur det formella skyddet skall se ut och hur det skall skötas. Så som det utförts när det gäller sjön Racken som Olsson och Folke (2000) gjorde kanske inte är genomförbart på samma sätt eftersom dessa personer som är involverade i skogen inte har någon lokal skogsförening på detta sätt, men trots det så är det viktigt att finna dessa nyckelpersoner som har kunskap om skogen. Detta kan rent av vara ägaren själv beroende på kunskap, erfarenhet och hur länge gården har funnits i familjens ägo. Det är därför viktigt att undersöka vad dessa personer har för lokal kunskap och kännedom för att kunna genomföra ett bra formellt skydd för skogen. Hur denna lokala kännedom är kan vara mycket viktig för att förstå hur och varför skogsägarna agerar på vissa sätt och hur det skall gå att genomföra formellt skydd av skog som även skogsägarna kan acceptera.

Den ”Nationella strategin”

Resultatet från de utförda intervjuerna indikerar att den ”Nationella strategin” som satts upp för ansvariga myndigheter när det gäller miljömål ”Levande skogar”, delmål 1 inte fungerar än som det är tänkt att den skall göra. Informationen om vad det är som gäller vid exempelvis

biotopskydd har inte gått fram till flera ägare. De vet inte hur de skall göra med marken och känner att de inte riktigt förstår det språk som används och/eller hur de skall genomföra vissa åtgärder. I ett paper som utskickats till en ägare står det att inga åtgärder behövs för området. Dvs. inga som helst skogliga åtgärder får förekomma. Även i de områden som är Natura 2000 områden, råder det en oklarhet i hur områdena skall skötas och bevaras inför framtiden. Kommunikationen mellan ansvariga myndigheter och privata skogsägare är inte tillräckligt tydlig från skogsägarnas synvinkel, t.o.m. obefintlig. Några ägare har ingen kunskap om hur eller vem de skall prata med på Skogsstyrelsen om det skulle uppstå en problemsituation. De som har en entreprenör skulle i första hand vända sig till den. Det skall påpekas att entreprenören inte har något formellt ansvar för hur skogen sköts. Skogsägaren har det yttersta ansvaret för detta. Enbart en av skogsägarna känner att den skulle vända sig till Skogsstyrelsen vid en problematisk situation och den personen var för övrigt självverksam. Att strategin än så länge inte har fungerat tillfredsställande kanske inte är så konstigt, eftersom den trots allt är relativt ny och att Skogsstyrelsen precis har genomgått en stor omorganisation, vilket gör att det tar ett tag att komma in i det nya systemet. Men trots det har organisationen funnits ett tag och borde vid det här laget ha hittat en mer kommunikativ väg med skogsägarna. Att alla markägare ska vara odelat positiva över att deras mark får formellt skydd är en omöjlighet. Det har att göra med vad ägaren har för framtida utsikter för sin fastighet. Trots det besitter markägarna en kunskap som ansvariga myndigheter kanske borde lyssna mer på, eftersom det visar sig att flera skogsägare bara gör det som de har fått lära sig av sina mor- eller farföräldrar och den marken har Skogsstyrelsen funnit av intresse att bevara. Den är fint skött och innehåller höga naturvärden. Att då inte få sköta sin skog som man alltid gjort gör att de naturvärdena kommer att gå förlorade. ”Vissa biotopområden kommer att behöva skötas för att bibehålla sina nuvarande naturvärden” (Muntlig referens: Börje Drakenberg).

Den form av formellt skydd som skogsägarna tycker bäst om är enligt Skogsstyrelsen naturvårdsavtal, eftersom det ger markägaren en liten ersättning för att sköta marken på ett visst sätt. Dessutom när kontraktstiden löpt ut tillhör marken fortfarande ägaren. Denna form av formellt skydd ger dock relativt lite pengar, eftersom avtalet beskattas som en vanlig inkomst.

Det är flera saker som återkommit under intervjuerna och det är att skogsägarna inte känner att ansvariga myndigheter har den praktiska kunskap som krävs för att kunna sköta marken på det sätt som ansvariga myndigheter vill. Det är förenat med extra arbete och pengar ur egen ficka för markägaren, fast det egentligen kanske inte är så att skogen nödvändigtvis sköts

dåligt. Skogsägarna efterfrågar en mer öppen kommunikation från ansvariga myndigheters sida. En sådan enkel sak som att berätta att skogen för fastigheten skall inventeras, skulle kanske ge kommunikationen en bättre start och ge bättre förutsättningar för kommande kontakter. Kommunikation och öppenheten bör trots allt finnas där och genomsyra allt arbete för att kunna lyckas med bevarandearbetet.

Om nu ansvariga myndigheter tycker att det är viktigt att ”den inledande kontakten med markägaren bör vara ett tidigt personligt sammanträffande för ett samtal ...”, då skall det också vara så för att markägaren skall känna sig delaktig i de beslut som tas och förstå den process som följer och fortfarande ha kontakt med ägaren när processen är avslutad.

Det står även att ”förslag till sådant skydd förankras. Med förankring avses att markägaren har full information i ärendet samt förstår syfte och avsikt”. De skogsägare som intervjuats angående någon form av formellt skydd har inte alla fått full information i ärendet. Den har kommit efteråt eller efter det att beslut initierats att det skall bli skydd.

Det skall dock påpekas att de personer på Skogsstyrelsen som svarat på frågor anser att de själva varit väldigt tydliga med syftet för ett formellt skydd och anser att skogsägaren får informationen i god tid. I samtal med de tre entreprenörerna för studien måste här påpekas att det som kommit fram i RRV:s rapport (1999:31), är något som även framkommit i dessa samtal. Än så länge verkar det inte som om det har skett en förändring på just detta plan, dvs. det beror på personen från den ansvariga myndigheten hur kommunikationen med skogsägare och entreprenörer är.

Alla entreprenörer som tillfrågats upplever att det är en stor skillnad geografiskt sett hur kommunikationen med ansvariga myndigheter fungerar. I figur 5 beskrevs en egen tolkning av hur kontakten ser ut idag, men de olika parterna har olika uppfattning om hur den faktiskt ser ut. Entreprenörerna upplever att det finns en bra kontakt med Skogsstyrelsen, men att det geografiskt sett finns flera extrema undantag hos myndigheten. Vissa distrikt tillämpar lagar och regler annorlunda och det kan vara svårt att få igenom avverkningar, men att det inte alls är några problem med liknande avverkningar inom andra distrikt. Att kontakten fungerar så är inget som Skogsstyrelsen upplever. Skogsägaren har det yttersta ansvaret i att kontakten med entreprenören fungerar och att lagar och regler följs. I slutänden handlar det avhängigt på om entreprenören sköter sitt jobb eller inte.

Det som kan verka till nackdel för Skogsstyrelsen är att de inte bara skall rådgöra i produktionsfrågor utan även i de miljöfrågor som finns och att det kan leda till problem som blir svåra att hantera om man skall få skogsägarnas förtroende. En entreprenör är till för skogsägaren framförallt i produktionssyfte. Miljödelen finns där mest för att det kanske är

något som ska finnas pga. miljöcertifieringen. De entreprenörer med vilka det samtalats med som var certifierade, ansåg att certifieringen är bra att ha om man skall exportera till andra länder, framförallt i Europa, eftersom där efterfrågas en certifiering hos företaget. Annars skulle inte deras produkter köpas. Men att det inte var så många skogsägare som brydde sig om det var en certifiering eller inte. När intervjuobjekten tillfrågades om de var certifierade eller skulle kunna tänka sig att bli certifierade, var det bara en som kunde tänka sig det. Övriga sa att de inte riktigt visste vad det gick ut på och att det skulle kräva ännu mer tid och pengar till något som redan kräver ganska mycket pappersexercis. Ett intervjuobjekt sa: *”Det är ingen ekonomisk vinning, det är en dyr hobby.”*

Kontakt, språk och naturvård

Skogsägarna upplever en frustration över ansvariga myndigheters sätt att kommunicera och att de inte är inkluderade i ansvariga myndigheters arbete, som involverar skogsägarens fastighet. Dessutom anser de att ansvariga myndigheter behöver mer praktisk kunskap. Skötseln måste vara praktiskt genomförbar och inte enbart teoretiskt. Även språket är ett problem, eftersom alla inte förstår de papper som skickas ut till dem. Detta kan vara allt från enkätundersökningar, men även den information som ges vid en bevarandeåtgärd. Skogsstyrelsen tycker att vissa ägare inte gör ett bra jobb och att de inte alltid bryr sig om de lagar och regler som gäller och att skogsägarna upplever myndigheten som en pekpinne. Däremot upplever Skogsstyrelsen en resursbrist i form av personal och tid för att hinna kontrollera ställen med nyckelbiotoper, för ett eventuellt formellt skydd. I flera av dessa fall har markägaren själv kontaktat Skogsstyrelsen och vill ha ett naturvårdsavtal, vilket visar på stort intresse för bevarandeformen, men att efter några års påpekande börjar ge upp, eftersom inget händer. Dessutom upplever Skogsstyrelsen att vissa entreprenörer inte anmäler en upptäckt av ett nytt nyckelbiotopområde, när det kommer till ett avverkningsområde som uppenbart är ett sådant område. Nyckelbiotopområden som är utsatta på kartan avverkas ej, men om en avverkning skall ske på icke utsatt nyckelbiotopmark, händer det att det avverkningsanmäls och avverkas i alla fall. Detta är ett problem eftersom Skogsstyrelsen kontrollerar ca 25 % av avverkningsanmälningarna när det kanske rent av skulle behöva resurser för att kontrollera alla. Detta är dock orimligt att genomföra med dagens resurser. Det som de tillfrågade entreprenörerna efterfrågar är något slags enhetligt system som kan används av alla berörda parter för att kunna bedöma på lika grunder hur ett område skall bedömas som nyckelbiotopområde. Ett sådant system finns inte idag och Skogsstyrelsen,

länsstyrelsen och entreprenörerna har idag olika åsikter om vad som är ett nyckelbiotopområde och hur de olika områdena klassas ur naturvärdessynpunkt.

Omorganisation och den ”Nationella strategin”

Länsstyrelsen tycker att det är bra att den ”Nationella strategin” påpekar att ägarna har en viktig roll i bevarandearbetet och hur kontakt skall ske, men om det råder tidsbrist så får information och kommunikation stå tillbaks. Bara om det är ett fall där ägaren ifrågasätter bevarandeformen följs den ”Nationella strategin” mer noggrant. Länsstyrelsen tycker att det är bra att ett sådant dokument finns för att påpeka vikten av samarbetet med markägaren, men att det inte alltid är lätt att följa eftersom det krävs olika angreppssätt till varje situation. Det är då figur 1 kan appliceras. Detta är för att det ska bli en bättre process för både markägare och ansvariga myndigheter. Det blir däremot svårt att genomföra denna process om det råder resursbrist, vilket verkar vara fallet idag hos ansvariga myndigheter. Denna information har kommit fram vid intervjuer med ansvariga myndigheter. Mer resurser skulle kunna leda till en mer framgångsrik process för de olika bevarandeformerna.

Entreprenörerna tycker att de ibland har en annan syn på vad som är områden med höga naturvärden än vad ansvariga myndigheter har. De förstår inte alltid varför ett område har blivit klassat som ex nyckelbiotopområde, eftersom de inte tycker det och undrar vad det är som avgör att ett område får den klassningen eller inte. De upplever också en skillnad i olika distrikt inom Skogsstyrelsen, och att olika län tillämpar lagar och regler annorlunda och påstår att det måste bero på personen på den posten.

Den omorganisation som Skogsstyrelsen precis genomgått kan ge en start till nytt beteende, som skulle kunna underlätta för att nå uppsatta mål. Svårigheten är nog att inte förbli kvar i det gamla tankesystemet, så att det påverkar sättet att arbeta negativt och bakåtsträvande. RRV:s rapport (1999:31) visade på att det råder stor skillnad mellan olika distrikt i hur man arbetar och tillämpar vissa regler och lagar. Detta har även antytts vid samtal med entreprenörer och det gäller både Skogsstyrelsen och länsstyrelsen. Det är viktigt att lagar och bestämmelser tolkas så lika som möjligt, annars kan det ske fler övertramp och komplikationer från myndigheternas sida. I mina intervjuer har jag träffat ”eldsjälar” som verkligen brinner för skogen och som egentligen inte har några större negativa tankar om bevarandearbete i sig, men att språket och den praktiska verkligheten gör att man inte kommunicerar på samma nivå och att det är där den största barriären finns.

7. Slutsatser

Denna studie har försökt belysa hur kommunikationen fungerar mellan ansvariga myndigheter och enskilda skogsägare. Det som framkommit är att enskilda skogsägare inte tycker att kommunikationen fungerar när det gäller bildande av formellt skydd på skogsägarens mark. Ansvariga myndigheter behöver vara mer lyhörda för skogsägares åsikter både när det gäller bildandet av det formella skyddet, men även hur det formella skyddet skall skötas. Dessutom tycks det vara en problematik kring det språk som används och hur skogsägaren blir informerad om bildandet av det formella skyddet. Att dessa förhållanden råder går stick i stäv med ”Nationella strategin”, som satts upp för ansvariga myndigheter när det gäller bildandet av formellt skydd. Den ”Nationella strategin” är viktig eftersom en stor andel av Sveriges skogar ägs av enskilda skogsägare. En förtroendefull dialog kan byggas upp mellan skogsägare och ansvariga myndigheter om ansvariga myndigheter använder sig av den ”Nationella strategin”. Detta kan göras med hjälp av AM cykelns olika steg för att utvärdera olika former av bevarandeåtgärder, men också de framgångsfaktorer som finns för implementering av AM. Skogsägarna och ansvariga myndigheter har oftast samma mål för skogen, men det skiljer sig däremot i hur skötseln av skogen ska vara för att naturvärdena skall bibehållas. Det krävs också att staten och ansvariga myndigheter lägger upp en klar linje för vad som är acceptabelt att en enskild person skall behöva bistå med, för att upprätthålla statens bevarandeintressen. I intervjuerna har det kommit fram exempel på att staten inte är villig att ta sitt ansvar och att vissa enskilda markägare måste ge både av sin egen tid och pengar ur egen ficka för att driva statens bevarandeintressen. Att fortsätta på en sådan linje kan bara sluta på ett sätt och det är att markägaren till slut ger upp. Om staten vill ha en bevarandeform så skall den även ta ansvar för den formen och inte överlåta den på enskilda personer.

Hur ter sig resultaten från denna studie mot de frågeställningar som ställdes under 1.4 för denna uppsats?

1. Fungerar kontakten mellan skogsägare, myndigheter och entreprenör?

Som tidigare nämnts fungerar inte kontakten mellan skogsägare och ansvariga myndigheter tillfredsställande just nu. Skogsägarna i studien anser att ansvariga myndigheter inte tar den kontakt som behövs när det gäller formellt skydd och exempelvis vid inventeringar. Detta resulterat i att skogsägarna inte känner sig informerade om vad som händer på deras mark. En sådan ”liten” åtgärd, som att bli informerad om en kommande inventering, skulle kunna resultera i en bättre kommunikation mellan skogsägare och ansvariga myndigheter. De

skogsägare som har entreprenör, känner förtroende för dem och litar på deras omdöme om skogen. Några skogsägare påpekar dock att det är viktigt att kontrollera att allt går rätt till. De har det yttersta juridiska ansvaret för skogens skötsel.

Är den berikande och vägledande? Som det ser ut just nu känner inte intervjuobjekten att kontakten som finns tillför något för skogens skötsel. Den är inte vägledande i form av att ansvariga myndigheter föregår med gott exempel och initierar kontakt för att kommunikationen skall bli så bra och öppen som möjligt.

2. *Motsvarar enskilda skogsägares naturvärdesbedömningar myndigheternas bedömning?*

Frågan är inte ställd på detta sätt i intervjuerna, men av inkommet material kan frågan tolkas som att skogsägarna har ett synsätt på naturvärdena och ansvariga myndigheter ett annat. Alla skogsägare har egna värderingar över hur skogen skall skötas. De sociala värden som skogen ger ägarna är viktig. Trivsselfaktorn har ett stort värde för dem.

3. *Kan miljömålet "Levande skogar" uppnås med nuvarande arbetssätt?*

Nej, inte som det ser ut just nu. Men om ansvariga myndigheter tillämpar den strategi som valts på ett bättre sätt, finns det absolut en möjlighet att uppnå målet. Det kommer dock inte att lyckas till den nuvarande uppsatta tiden, men med ett nytt tidsmål är det absolut möjligt.

Kan AM vara en bra metod för att uppnå målet? AM kan säkerligen vara en bra metod för att uppnå uppsatta mål, men det kräver också att tillvägagångssättet följs och att det sker en kontinuerlig utvärdering för att upptäcka fel och brister, så att förbättringar kan ske. Att använda sig av AM förutsätter dock att hela organisationen, exempelvis Skogsstyrelsen, är involverad i arbetet och att uppsatta mål uppnås gemensamt i organisationen för att det skall bli en framgångsfaktor. För att nå framgång med bevarandearbetet krävs att man arbetar efter figur 1. Detta för att hela tiden utveckla det sätt man valt att arbeta på. För att lyckas med uppsatta mål krävs det också att Riksdag och Regering utöver ansvariga myndigheter tänker på hur de sociala, ekonomiska och ekologiska faktorerna skall samspela för att uppnå bästa resultat med miljömålen (se figur 3). Det blir svårt att genomföra uppsatta mål om dessa tre komponenter behandlas var och en för sig och inte tillsammans.

7.1 Förslag till framtida forskning

Uppsatsens undersökning kan ge en fingervisning om de områden som är viktiga att undersöka vidare. Det gäller både i en djupare och bredare bemärkelse. Hur skall ansvariga myndigheter göra för att verkligen lyckas med de olika bevarandeformerna, men även hur enskilda skogsägare vill att kontakten med ansvariga myndigheter skall se ut. Det är viktigt att enskilda markägare får komma till tals om hur de vill arbeta med sin mark när det gäller de olika bevarandeformerna. Lagstiftningen visar på att det skall finnas en flexibilitet i hur skogsägare skall kunna sköta sin skog, men det tillämpas inte idag. Det skulle behövas en mall som kan användas vid inventering av skog och mark för att kunna utvärdera vad som är höga naturvärden inom ett område. En sådan mall finns, men den används inte av ansvariga myndigheter. För att göra bedömningar enligt inventeringsmallen behövs det inte en genuin artkunskap. Denna mall skulle kunna underlätta inventeringsarbetet avsevärt. Dessutom krävs det mer forskning om de olika sociala aspekterna i ett bevarandearbete. Kriterier för avsättande av de sociala faktorerna kan påverka möjligheterna till en lyckad bevarandeprocess. De sociala, ekonomiska och ekologiska indikatorerna bör samverka när det gäller att sätta upp miljömål för Sverige. Detta är oerhört viktigt eftersom utan dessa indikatorer kan miljömålen inte nå hela vägen fram. Därför måste mer forskning fokuseras på dessa tre indikatorer och hur de samverkar.

Ordlista

Adaptive management: Processen hur man skall förvalta de resurser naturen ger i form av experiment, göra observationer och registrera dem så att ansvariga personer kan lära sig något utav erfarenheten.

Frivillig organisation: Exempel på en frivillig organisation är stiftelser för naturvård, naturvårdsfonder och hembygdsföreningar.

Formellt skydd: Menas i strategin naturreservat, biotopskyddsområden och naturvårdsavtal. Andra former av områdesskydd som kan skapas med stöd av miljöbalken är till exempel nationalparker, kulturresevat och djur- och växtskyddsområden.

FSC: Forest Stewardship Council, för mer information om detta certifieringssystem se www.fsc-sverige.org

Impediment: Områden där virkesproduktionen understiger 1 m³sk/ha och år.

Kontinuitetsbruk: Skogsbruk där marken hela tiden är beskogad, ingen slutavverkning sker.

Miljömålet Levande skogar: Riksdagen har beslutat om 16 miljömål som strävar mot att vi till nästa generation ska ha löst de stora miljöproblemen. Miljömålet Levande skogar behandlar hur skogens värde för biologisk produktion ska tillvaratas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras och miljövärden värnas.

Nyckelbiotop: Område som utgör livsmiljö för rödlistade arter.

PEFC: Programme for the Endorsement of Forest Certification schemes, för mer information om detta certifieringssystem se www.pefc.se

Produktiv skogsmark: Skogsmark som kan producera minst 1 m³sk/ha och år i genomsnitt under beståndets växttid.

Trakthyggesbruk: Skogsbrukssätt där skötselåtgärderna under olika utvecklingsfaser hos skogen går ut på att skapa ett enhetligt bestånd.

Värdekärna: ett sammanhängande skogsområde som bedöms ha stor betydelse för bevarandet av växt- och djurarter. Storleken varierar från enstaka hektar till i sällsynta fall flera hundra hektar. Nyckelbiotoper och naturvärdesobjekt ingår normalt som en delmängd i begreppet värdekärna.

Referenser

Axelsson-Lindgren, C. och Delshammar, T. 2003. *Motiv till och uppfattningar om naturvårdshänsyn i privatskogsbruk i Bockara ÖSI-område, östra Småland*. SLU Inst f Landskapsplanering, Rapport Nr 03:1.

Boman, M; Kindstrand, C och Mattsson, L. 2003, *Privatägd skog: Värden visioner och forskningsbehov*. Forskningsprogram inom SUFOR och Brattåstiftelsen

Ekelund, H. och Hamilton, G. 2001, *Skogspolitisk historia*. Skogsstyrelsens förlag, Jönköping. Rapport 8A:2001.

Emmelin, L. 2000, *Nordisk miljöförvaltnings professionskultur och några aktuella frågeställningar i miljöpolitiken*. Tidskrift för samfundsforskning, Tfs 3 2000.

Emmelin, L och Lerman, P. 2004, *Miljöregler – hinder för utveckling och god miljö?* Blekinge Institute of Technology Research Report 2004:09

Gabrielsson, M. 2003, *Kontakt och informationssätt: en intervjuundersökning över kontakt och informationssätt från skogliga organisationer och tjänstemän samt en jämförelse med skogsinspektörer på Södra*. Examensarbete, SLU

Kvale. S, 1997, *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur

Lee, K.N. 1993. *Compass and gyroscope: integrating science and politics for the environment*. Island Press, Washington, D.C. (egen översättning i texten)

Lee, K.N; 1999, *Appraising Adaptive Management*. *Conservation ecology* 3(2):3. [online] URL: www.consecol.orgn/vol3/iss2/art3/ Island Press, Washington, D.C. (egen översättning i texten)

Mascia. M B, Brosius. J P, Dobson. T A, Forbes. B C, Horowitz. L, McKean. M A, Turner. N J, 2003, *Conservation and the Social Sciences*, *Conservation Biology*, Volume 17, No 3. (egen översättning i texten)

Meffe.G K, Nielsen. L A, Knight. R L, Schenborn. D A; 2002, *Ecosystem Management, Adaptive, Community-Based, Conservation*. Island Press, Washington, D.C. (egen översättning i texten)

Murray. C, and Marmorek.D.R, 2004. *Adaptive management: a spoonful of rigour helps the uncertainty go down*. Submitted to the 16th International Annual Meeting of the Society for Ecological Restoration, Victoria, British Columbia, Canada – August 23rd to 27th, 2004
http://www.essa.com/downloads/Murray_Marmorek_adaptive_management_SER_conference.pdf 2007-11-07 (egen översättning i texten)

Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen, 2005, *Nationell strategi för formellt skydd av skog*. Elanders Tofters

Naturvårdsverket, *Lagarna som styr Natura 2000*,
<http://www.naturvardsverket.se/sv/Arbete-med-naturvard/Skydd-och-skotsel-av-vardefull-natur/Natura-2000/Lagarna-som-styr-Natura-2000/> 2007-11-09

Olsson, P. och Folke, C. 2000, *Local Ecological Knowledge and Institutional Dynamics for Ecosystem management: A study of Lake Racken Watershed, Sweden*. Ecosystems, (2001) 4: 85-104

Riksrevisionsverket, 1999, *Skogsvårdsorganisationens arbete för att jämställa miljömålen med produktionsmålen*, RRV 1999:31

Shindler, B. and K Aldred Cheek 1999. *Integrating Citizens in Adaptive Management: A Propositional Analysis*. Conservation Ecology 3(1): 9 [online] URL:
<http://www.consecol.org/vol3/iss1/art9/> (egen översättning i texten)

Skogsstyrelsen, 1999, *Grönare skog*, Skogsstyrelsens förlag, Jönköping

Skogsstyrelsen, 2005, *Grundbok för skogsbrukare*, Skogsstyrelsens förlag, Jönköping

Skogsstyrelsen, 2006, *Skogsvårdslagen Handbok*, Skogsstyrelsens förlag, Jönköping

Skogsstyrelsen, 2007, *Skogsstatistik årsbok 2007*, Sveriges officiella statistik, Jönköping, Lenanders Grafiska

Stjernquist, P. 1983, *Från enskild till offentlig förvaltning i skogspolitiken*. Statsvetenskaplig Tidskrift **86**(4):297-307.

Törnqvist. T, 1995, *Skogsrikets arvingar – En studie av skogsägarskapet inom privat, enskilt skogsbruk*. Forskningsrapport från SAMU nr 6. Rapportkod: SAMU/FR-95/0006

Forskningsprogram Heureka (2003), *Analyssystem för ett uthålligt och mångbruksinriktat skogsbruk*, Forskningsprogram Heureka bedrivs vid SLU och Skogforsk. Årsrapport 2003.
<http://heureka.slu.se>

Muntlig referens Börje Drakenberg, skogsbiolog och naturvårdskonsult, Skogsbiologerna AB, 2007-10-15

Muntlig referens Lennart Eriksson, forskare vid institutionen för Skogens Produkter och Marknader SLU, 2007-10-04, 2007-11-26

Miljöcertifiering FSC, www.fsc-sverige.org 2007-10-12

Miljöcertifiering PEFC, www.pefc.se 2007-10-12

Miljömålsportalen, <http://miljomal.nu> 2007-09-19

Bilagor

Bilaga 1: Bevarandeformer

Formellt skydd, bevarandeformer

Man kan sammanfatta det formella skyddet till sex olika typer. Dessa är: naturreservat, biotopskyddsområde, naturvårdsavtal, frivilliga avsättningar, generell hänsyn och sen kan man även sätta in en kombination av bevarandeformer. Dessa beskrivs kort nedan.

(Naturvårdsverket, 2005)

Naturreservat: används normalt för skogsmark med områden som har ett visst skötselbehov och där en skötselplan krävs. Områden där skyddszoner krävs för ett långsiktigt bevarande av naturvärden. Skog med större värdekärnor eller anhopningar av mindre eller större värdekärnor. Områden med värdefulla naturmiljöer som skogliga vattenmiljöer, myrar eller odlingsmark.

Biotopskyddsområde: Ett biotopområde får vara upp till ca 20 ha. Det är ofta mark som behöver få ett formellt skydd snabbt. Det är inte lämpligt att ha biotopområden där en skyddszon runt området krävs om markägaren inte kan avsätta en skyddszon runt om frivilligt.

Naturvårdsavtal: dessa avtal kan användas för områden där markägaren är villig att ta större delen av naturvårdsansvaret själv. Naturvårdsavtal förutsätter att markägaren är intresserad av att med staten ingå ett, ofta femtioårigt, avtal med endast en begränsad ekonomisk ersättning. Exempel på sådana skogstyper är hassellundar, brandfält eller större vindfällda områden.

Frivilliga avsättningar: dessa är särskilt lämpliga och önskvärda för värdekärnor där markägaren är villig att ta naturvårdsansvaret själv eller sådana värdekärnor som inte kan prioriteras av delmål 1.

Generell hänsyn: dessa är särskilt lämpliga för strukturer som kan förenas med ett ekonomiskt brukande exempelvis gamla träd och lågor.

Kombination av bevarandeformer: kan vara lämpliga i värdeetrakter där skyddsnivåerna bör vara extra höga eller där det av andra skäl är lämpligt att använda olika skyddsinstrument för närliggande områden. Den samlade bästa lösningen ska väljas utifrån de förutsättningar som finns i varje enskilt fall.

Bilaga 2

Intervjufrågor

Denna intervju är ej officiell, allt ni säger till mig stannar mellan oss. Inspelningen av intervjun är för att jag inte skall missa vad det är ni säger. Banden kommer jag att förstöra. Jag kan komma att referera till samtal i min uppsats, men jag skriver inte vem det är som har sagt det eller var ni bor. Alla mina intervjupersoner kommer jag att skriva om i tredje person för att sekretessen skall hållas. Jag kan om ni vill skicka uppsatsen till er när den är klar.

1. Har ni något annat bruk på marken än skog?
2. Har ni någon utbildning inom skog och i sådana fall vilken?
3. Hur stor areal är skogen på? Hur mycket är produktiv skog resp. icke produktiv skog? Vad görs med de olika delarna?
4. Vilka kontakter har ni med myndigheter? Får ni ngn info av skogsstyrelsen, länsstyrelsen eller kommunen om er mark? Vet ni om ni har några rödlistade arter, signalarter eller nyckelbiotoper på er mark, är den biotopskyddad eller finns andra skyddsvärda områden?
5. Hur betraktas era egna önskemål gentemot entreprenörens? Agerar entreprenören efter era önskemål eller har den en egen plan?
6. Hur sker planeringen av avverkningen?
7. Har ni någon gång haft problem med en entreprenör?
8. Har ni något samarbete med era grannar? Vad gäller avverkning, ridning etc?
9. Använder ni skogen till något annat än enbart virkesproduktion tex bär, svamp, promenader? (Är skogen en ekonomisk källa eller rekreationskälla?)
10. Känner ni att ni har någon att fråga om ni stöter på problem ex ngn myndighet eller grannar?
11. Tror ni att skogsbruket är hållbart inför framtiden med tanke på hur den sköts nu? Om ja, varför då?
12. Har ni något övrigt ni skulle vilja tillägga till intervjun som ni känner att jag inte har frågat om som ni upplever positivt/problematiskt/negativt med att vara skogsägare?

Kortfrågor till Uppsats

1. Bor ni på er mark? NEJ JA
Om ja HELÅR DELÅR
2. Hur länge har ni haft marken i er ägo?
3. Har ni ärvt eller köpt marken? ÄRVT KÖPT
4. Hur avverkar ni? Är ni självverksam eller har ni entreprenör?
SJÄLV ENTREPRENÖR
5. Vem är er entreprenör?
6. Har ni en skogsbruksplan? JA NEJ
Om ja, när gjordes den, vem har gjort den och har den följts upp?
När:.....
Vem:.....
Uppföljning:.....
7. Har ni trakt- eller kontinuitetsbruk? TRAKT KONTINUITET
8. Jagar ni på er mark? JA NEJ
9. Är ni certifierad?(FSC, PEFC) JA NEJ
10. Är er entreprenör certifierad? JA NEJ
11. Har ni fått er mark inventerad? JA NEJ
- Om ja när?

Bilaga 3

Frågor till skogsstyrelsen:

- Har ni någon kontroll på hur entreprenörerna sköter sina arbeten och om de är seriösa?
- Om ni vet om att det är en entreprenör som inte sköter sig, hur agerar ni då?
- Hur går inventeringsarbetet till?
- Vad är det som avgör/krävs för att marken skall vara så värdefull att den skall bevaras inför framtiden, ex biotopskydd?
- Hur sker kontakten med markägaren? I vilket skede förs den personen in i ert arbete? Vad har markägaren att säga till om när det gäller avsättningar som biotopskydd, ersättningsmark?
- Hur sker uppföljning av biotopområdena?
- Vad sker vid ex ett ägarbyte för ett biotopområde?
- Hur är det med de Gröna skogsbruksplanerna? Vem kan göra dem? Hur ser de ut? Måste man ha den och hur sker uppföljning av den?
- Hur fungerar er rådgivning?
- Hur fungerar en stickkontroll? Gör ni stickkontroller både före och efter avverkning? Hur är gången om någon inte sköter sig?
- Vad anser du fungerar och inte fungerar i kontakten med markägarna?
- Hur skulle kontakten kunna bli bättre?
- Hur skulle lagen kunna förändras till det bättre? Har du några konkreta förslag?
- Hur tycker du att de kurser som skogsstyrelsen har fungerar jämt emot ägaren? Vad får ni för respons från ägarna?
- Känner ni att ni har förtroende för ert arbete från markägarens sida?
- Hur fungerar SVL i praktiken? Hur tillämpbar är den?
- Vad har den för brister? Vad har den som är bra?

Frågor till länsstyrelsen

- Hur bestämde man ett Natura 2000 område? Vad var kriterierna?
- Hur sker kontakten med markägaren? Hur är arbetsgången?
- Vad händer om en markägare inte vill att det skall vara ett Natura 2000 område?
- Hur sker uppföljning av dessa områden?
- Vem är det som har vilket ansvar när det gäller de olika bevarandeformerna?
- Hur går inventeringsarbetet till?
- Vad är det som avgör om marken är värd att bevara eller ej?
- Hur sker uppföljning av de skyddade områdena? Vad händer om man inte sköter sig?
- Hur fungerar kontakten med markägare? Vad anser du fungerar och inte fungerar i kontakten?
- Hur skulle kontakten kunna bli bättre?
- Tycker du att den Nationella strategin fungerar som den ska när det gäller kontakten med markägare?

Frågor till entreprenörer:

- Har ni underentreprenörer?
- Hur sker kontroll på deras arbete?
- Hur anlitar ni underentreprenörer?
- Vad har ni för kontakter med skogsstyrelsen och länsstyrelsen om er mark som ni själv har men också om den mark som ni förvaltar?
- Hur upplever ni den kontakten?
- Hur upplever ni kontakten med markägare?
- Är ni certifierade?
- Hur tycker ni att certifieringen fungerar?

Bilaga 4

Det finns två certifieringar inom skog. FSC (Forest Stewardship Council) (Miljöcertifiering FSC, 2007) och PEFC (Programme for the Endorsement of Forest Certification schemes) (Miljöcertifiering PEFC, 2007).

PEFC har som mål att främja bärkraftigt skogsbruk med god balans mellan de tre aspekterna;

- Skogsproduktion
- Miljövård
- Sociala intressen

Deras argument för en certifiering är att få ett uthålligt skogsbruk med bred förankring och acceptans hos berörda skogsägare och industrier. Det leder till att verksamheten utvecklas i riktning mot de uppställda sociala-, ekologiska- och ekonomiska kraven (www.pefc.se).

Skogscertifiering enligt FSC är grunden i ett frivilligt, marknadsstyrt system som syftar till att uppmuntra ett samhällsnyttigt, miljöanpassat och ekonomiskt livskraftigt bruk av världens skogar. I FSC:s principer och kriterier finns övergripande riktlinjer för hur skogsbruket ska bedrivas och som gäller generellt över hela världen. Dessa övergripande regler anpassas till varje lands särskilda förutsättningar (www.fsc-sverige.org).